

Daszkiewicz, Jarosław

Prasa polska na Ukrainie Radzieckiej : zarys historyczno-bibliograficzny

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 5/2, 84-137

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAROSŁAW DASZKIEWICZ
(Lwów)

PRASA POLSKA NA UKRAINIE RADZIECKIEJ
ZARYS HISTORYCZNO-BIBLIOGRAFICZNY

1. WSTĘP

Historia prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej nie należy do zupełnie zapomnianych tematów historii czasopiśmiennictwa polskiego. Wiadomości ogólne, dotyczące komunistycznej prasy polskiej na Ukrainie lat Rewolucji Październikowej i wojny domowej (1918—1920), przenikały zarówno do prac historycznych, poświęconych dziejom polskiej emigracji rewolucyjnej w Rosji i na Ukrainie, jak i do — bardzo nielicznych co prawda — zarysów historyczno-prasowych, dotyczących polskiej prasy w ZSRR lat dwudziestych¹.

Uwagę badaczy przyciągała jednak przede wszystkim prasa polska wydawana na terytorium Rosji Radzieckiej. Prasę wydawaną na Ukrainie — dość niesłusznie — traktowano jako zjawisko wyłącznie prowincjonalne, będące słabym tylko odbłaskiem procesów bądź rewolucyjnych, bądź specyficznie dziennikarskich, koncentrujących się, zgodnie z *a priori* przyjętym założeniem, jedynie w Piotrogradzie lub Moskwie. W tym niezgodnym z rzeczywistością założeniu kryją się oczywiście główne przyczyny tego, że historia prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej, mimo mocno zarysowanej specyfiki, nie była dotychczas przedmiotem osobnych badań, nie mówiąc już o tym, że krótkotrwały zresztą okres rozkwitu prasy polskiej na Ukrainie Wschodniej w latach 1930—1935, zasługujący niewątpliwie na opracowanie monograficzne, wypadł zupełnie z pola widzenia badaczy i pozostał nie znany historykom czasopiśmiennictwa polskiego.

¹ S. Borski, *Prasa polska w ZSRR*, Moskwa 1929, s. 14—19; W. Tęgoborski, *Polacy Związku Radzieckiego. Ich pochodzenie, udział w Rewolucji Październikowej i w budownictwie socjalistycznym. Szkic historyczno-opisowy*, Moskwa 1929, s. 210—216; A. Słisz, *Polska prasa komunistyczna w ZSRR w latach 1917—1927*, „Kwartalnik Prasoznawczy”, Warszawa 1958, nr 1—2, s. 99—107, nr 3, s. 61—73.

Badania związane z zagadnieniami historii prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej komplikują się niewątpliwie przez znaczne rozproszenie materiałów badawczych, nie mówiąc o tym, że prasa tej kategorii dawno już należy do wielkich rzadkości bibliograficznych. Dość liczne są, niestety, wypadki, kiedy gazety polskie wydawane w ciągu trzech — czterech lat reprezentowane są dzisiaj (mimo ustawy radzieckiej o dostarczaniu egzemplarzy obowiązkowych) przez pojedyncze numery, i to tylko w nielicznych bibliotekach². Istnienie szeregu wydawnictw periodycznych zaś świadczony jest tylko przygodnymi wzmiankami w prasie lub innych źródłach współczesnych³.

W świetle przeprowadzonej przez autora artykułu kwerendy w bibliotekach Ukrainy oraz Rosji okazało się, że istniejące opracowania bibliograficzne, poświęcone prasie polskiej poza granicami Polski⁴, dalekie są od doskonałości i pozbawione szeregu niezbędnych wiadomości. W źródłach tego rodzaju odzwierciedlono nie więcej niż jedną trzecią wydawanej w rzeczywistości prasy polskiej.

Na bibliografię prasy polskiej na Ukrainie nie zwracali również uwagi niewątpliwie bardzo zasłużeni bibliografowie polscy w ZSRR ani najbardziej kompetentni w dziedzinie bibliografii polskiej prasy radzieckiej J. Zalewski⁵ i F. Fryszmanowa⁶. W nielicznych tylko wypadkach w pra-

² Na przykład zachował się tylko jeden egzemplarz „Bolszewika Olewsczyzny”, wydawanego w latach 1932—1933 (ukazało się więcej niż 200 numerów); podobnie udało się odnaleźć tylko trzy egzemplarze „Łączności Wytwórczej”, wydawanej w Połonnem w latach 1932—1935 (ukazało się niewątpliwie również więcej niż 200 numerów).

³ Na przykład „Bolszewik Pogranicza”, Gródek 1933; „Czerwony Kolektysta”, Ługińsk 1933; „Szturm Socjalistyczny”, Nowogród Wołyński 1932—1934.

⁴ S. Zieliński, *Bibliografia czasopism polskich za granicą. 1830—1934*, Warszawa 1935; Z. Łukawski, *Bibliografia prasy polskiej w Rosji w latach 1917—1920*; „Prasa Współczesna i Dawna”, Kraków 1958, nr 3, s. 123—138. Praca S. Zielińskiego zawiera omyłki. Tak na przykład podaje, że miesięcznik „Pionier” był wydawany w Kijowie w latach 1925—1928 (s. 95), w rzeczywistości na Ukrainie nigdy nie było czasopisma polskiego pod tym tytułem; „Sztandar Pioniera” (s. 133), odnotowany jako wydawany w Kijowie w latach 1926—1934, w istocie ukazywał się w latach 1924—1925.

⁵ J. Zalewski, *Bibliografia polskiej literatury radzieckiej wydanej w ZSRR w 1917—1927 r.*, Kijów 1928; tenże, *Bibliografia polskiej literatury radzieckiej wydanej w ZSRR w 1928 r.*, Kijów 1929; tenże, *Literatura polska, wydana w ZSRR w roku 1929*, „Poradnik Oświatowy”, Kijów 1930, nr 1, s. 79—81; tenże, *Wykaz literatury polskiej, wydanej w ZSRR w r. 1930*, tamże, Kijów 1931, nr 1, s. 113—125; tenże, *Wykaz polskiej literatury radzieckiej dla bibliotek robotniczych*, Kijów 1930; tenże, *Wykaz książek w języku polskim, wydanych w ZSRR w latach 1927—1929 i poleconych dla bibliotek polskich*, Moskwa 1930.

⁶ F. Fryszmanowa, *Książka polska w ZSRR w r. 1930—1932. (Bibliografia)*, Mińsk 1934; taż, *Książka polska w ZSRR w r. 1933*, Mińsk 1934; taż, *Książka polska w ZSRR w r. 1934*, Mińsk 1935.

cach ich odnotowane zostały książkowe dodatki do polskich wydawnictw periodycznych. Spod pióra J. Zalewskiego wyszła wprawdzie lista gazet i czasopism polskich, wydawanych w ZSRR w latach 1917—1928⁷, niestety jest ona daleka od doskonałości, chociaż autor podaje szereg szczegółów nie wyzyskanych przez późniejszych badaczy. Strona informacyjna opracowań dotyczących bądź dziejów polskiego ruchu rewolucyjnego, bądź historii prasy polskiej w ZSRR zostawia też dużo do życzenia⁸. Pewnym, a tym bardziej wszechstronnym źródłem informacji, nie mogą być również oficjalne wydawnictwa bibliografii państwowej, wydawane wspólnie lub retrospektywnie⁹, ponieważ wykazują bardzo liczne braki.

Napisanie pełnowartościowej historii prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej związane jest ściśle z poziomem badań poświęconych działalności polskiej emigracji rewolucyjnej na Wschodzie — z jednej strony, jak również ze stanem studiów przeszłości polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie — z drugiej. Niestety, w zakresie pierwszego problemu nie poczyniono dotychczas nawet pierwszych kroków, zagadnienie zaś drugie, możliwe do rozpatrzenia tylko w całokształcie badań nad historią różnych etapów polityki narodowościowej w Związku Radzieckim, leży zupełnie odłogiem.

W tych warunkach autor artykułu postawił przed sobą wyłącznie zadanie przeprowadzenia badań wstępnych, obejmujących: 1) wyświetlenie w zarysach ogólnych poszczególnych etapów rozwoju prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej w latach 1918—1950, 2) bibliografię szczegółową (o tyle, o ile okazało się to możliwe w związku z wymienionymi wyżej trudnościami) prasy polskiej tego okresu.

W badaniach tych zastosowano kilka ograniczeń. Najważniejsze z nich dotyczy kierunku politycznego czasopism i gazet polskich. Przedmiotem badań była wyłącznie prasa wydawana na terytorium będącym pod władzą radziecką, tj. faktycznie jedynie prasa komunistyczna¹⁰. W ten sposób

⁷ Й. Залевський, *Польська видавнича продукція в СРСР за 1917—1928 роки*, „Бібліологічні вісті“, Kijów 1929, nr 2—3, s. 54—59.

⁸ Najistotniejsze omyłki prostowane są w dalszym ciągu artykułu.

⁹ М. І. Багрич, Д. Х. Мазус, *Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. Бібліографічний довідник*, Charków 1956; *Літопис українського друку. Орган державної бібліографії УРСР*, Charków 1924—1928 (w dalszych tomach prasa periodyczna nie była rejestrowana); *Периодическая печать СССР, 1917—1949, Библиографический указатель* (t. 1), wyd. 1; (tt. 5, 8), Moskwa 1955—1958. Bibliografia moskiewska wykazuje bardzo liczne braki, nawet w porównaniu z niezbyt doskonałą pracą M. Bahrycza i D. Mazusa. Tak na przykład nie włączono do niej 7 czasopism polskich opisanych już poprzednio przez autorów ukraińskich.

¹⁰ W tej płaszczyźnie artykuł niniejszy przedstawia niejako kontynuację dawniejszych badań autora. Zob. J. Daszkiewicz, *Polska nielegalna prasa KPZU (Zarys historyczno-bibliograficzny)*, „Z pola walki”, Warszawa 1960, nr 4 s. 36—60;

poza obrębem artykułu znalazła się prasa polska wydawana na Ukrainie w latach 1918—1920 na terytoriach znajdujących się pod władzą Ukraińskiej Rady Centralnej, rządu hetmańskiego Ukrainy oraz tzw. Dyrektoriatu Ukraińskiej Republiki Ludowej, jak również na ziemiach okupowanych przez wojska białych generałów (Denikina, Wrangla) lub też zajętych przez wojska polskie podczas ofensywy J. Piłsudskiego w roku 1920¹¹. Dla lat 1939—1950 uwzględniono nie tylko terytorium Ukrainy Wschodniej, lecz również zjednoczonej z nią Ukrainy Zachodniej. Dla lat okupacji hitlerowskiej (1941—1944) nie włączono jednakże polskiej prasy nielegalnej, wydawanej na Ukrainie Zachodniej przez organizacje podziemne różnych kierunków politycznych, jak również prasy wydawanej przez władze okupacyjne. Nie uwzględniono też gazet wydawanych przez polskie formacje wojskowe w roku 1944¹².

Zupełnie możliwe, że na Ukrainie Radzieckiej drukowane były w latach dwudziestych i trzydziestych niektóre polskie wydawnictwa periodyczne KPP i Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy, przemycane później przez granicę do Polski. Dzisiejszy stan badań nie pozwala jednak rozstrzygnąć w sposób zadowalający spornych pytań związanych z tą prasą¹³.

2. ROZWÓJ PRASY POLSKIEJ NA UKRAINIE RADZIECKIEJ W LATACH 1918—1950

Rozwój prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej był bardzo nierównomierny. Zupełnie wyraźnie występują dwa okresy wybitnego jej rozkwitu (lata 1918—1920 i 1930—1935); pierwszy z nich związany z działalnością

tenże, *Polska legalna prasa komunistyczna i lewicowa na Ukrainie Zachodniej* (Zarys bibliograficzny 1920—1939), tamże, 1962, nr 4, s. 230—240.

¹¹ Prasa polska, wydawana na tych terenach, została uwzględniona (w rzeczywistości tylko częściowo) we wspomnianych wyżej pracach bibliograficznych S. Zielińskiego i Z. Łukawskiego, jak również w bardzo szczegółowo opracowanych bibliografiach prasy regionalnej Podola i Odessy. Zob.: Н. Спивачевська, *Бібліографія часописів Поділля (в межах УСРР). Показчик рр. 1838—1927*, [w:] *Часописи Поділля. Історико-бібліографічний збірник*, Winnica 1927—1928, s. 1—144; С. Л. Рубінштейн, Г. Д. Штейнванд, *Одеська періодична преса років революції та громадянської війни 1917—1921*, Odessa 1929, s. 97—99, 148—149.

¹² Tej ostatniej dotyczy artykuł R. Surgiewicza, *Z dziejów prasy frontowej Ludowego Wojska Polskiego 1943—1945*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, Warszawa 1963, nr 1, s. 33—64. Na Ukrainie wydawano tylko dwie gazety wojskowe: „Głos Żołnierza”, Sumy 1944, oraz „Zwyciężymy”, Kiwerce 1944 (organy 1 Armii Wojska Polskiego w ZSRR).

¹³ Sprawę czasopisma „Na barykady” omówiono niżej. Z organów KPZU drukowane były najprawdopodobniej na Ukrainie czasopisma: „Komunistyczny Sztandar” (później „Sztandar Komunistyczny”), 1926—1928, oraz „Walka Klas”, 1928 — chociaż niewykluczone, że drukowano je w Niemczech.

polskich ośrodków ruchu komunistycznego na Ukrainie, drugi — z okresem znacznego ożywienia ruchu kulturalnego mniejszości narodowych na Ukrainie Radzieckiej. Oprócz tych dwóch, niewątpliwie najbardziej ciekawych dla badaczy okresów, można wyznaczyć trzy inne: w l. 1921—1929, 1936—1938 i 1939—1950 (z przerwą w l. 1942—1943). Pierwszy z nich związany jest z pewną stabilizacją w zakresie rozwoju prasy polskiej, drugi symbolizuje zupełną stagnację w okresie wielkiego nasilenia wszystkich negatywnych objawów epoki tzw. „kultu jednostki”, trzeci okres charakteryzuje rozwój prasy polskiej, i to wyłącznie na terenie Ukrainy Zachodniej.

L a t a 1918—1920

Pierwszą gazetą, która ukazała się w języku polskim na Ukrainie Radzieckiej były wydawane w Charkowie „Wiadomości Komisariatu”, organ urzędowy Komisariatu Polskiego Doniecko-Kryworożskiej Republiki, krótkotrwałego radzieckiego utworu państwowego na Ukrainie w lutym—marcu 1918 r. Numer pierwszy gazety przeznaczonej przede wszystkim dla uchodźców polskich¹⁴ był datowany 28 marca. Wątpliwe, czy ukazały się dalsze numery tego wydawnictwa, bowiem parę dni po wydaniu nr 1 Charków został zajęty przez wojska niemieckie. Suche, na wskroś oficjalne „Wiadomości Komisariatu”, na których treść złożyły się wyłącznie ogłoszenia i zarządzenia urzędowe, trudno uważać za początek dziennikarstwa polskiego, w pełnym znaczeniu tego słowa, na Ukrainie Radzieckiej. Niemniej jednak właśnie to pismo otwiera długi szereg polskich wydawnictw periodycznych na Ukrainie, obejmujący (łącznie z prasą jednodniową, treścią i wyglądem zewnętrznym nie odbiegającą od „zwykłych” gazet) bez mała 80 tytułów.

Regularne wydawnictwo polskiej prasy komunistycznej na Ukrainie zostało wznowione prawie w rok od ukazania się pierwszego numeru „Wiadomości Komisariatu”. 13 lutego, w tydzień po uwolnieniu Kijowa spod władzy Dyrektoriatu, został wydany nr 1 gazety „Komunista Polski”, pisma codziennego kijowskiej grupy komunistów polskich, która przyjęła nazwę Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej¹⁵.

¹⁴ Obliczenia W. N a j d u s (zob. jej artykuł *Uchodźcy polscy w Rosji w latach 1917—1919*, „Kwartalnik Historyczny”, Warszawa 1957, nr 6, s. 26—27) mówią o tym, że na początku 1918 r. na Ukrainie znajdowało się około 250 tys. uchodźców (najwięcej w guberniach katerynosławskiej, kijowskiej oraz charkowskiej).

¹⁵ Krótkotrwałe istnienie tego ugrupowania politycznego i jego organu drukowanego nie znalazło dotychczas odbicia ani w literaturze poświęconej historii polskiej prasy w ZSRR, ani w pracach poświęconych działalności polskich komunistów w ZSRR. Nie wspominają o dzienniku „Komunista Polski” ani starsi (S. Borski,

Los dziennika był ściśle związany z losami wspomnianej grupy komunistów. 8 marca ukazał się numer ostatni gazety. Zamiast „Komunisty Polskiego” 12 marca wyszedł nr 1 nowego dziennika „Głos Komunisty”, organu Kijowskiego Komitetu Grupy Komunistów Polskich (od 14 marca organu Kijowskiego Komitetu Polskiej Sekcji Komunistycznej Partii bolszewików Ukrainy).

Prawie jednocześnie wznowiono wydawanie prasy polskiej w Charkowie. W drugiej połowie marca 1919 r. (dokładniejszej daty nie ustalono) ukazał się tutaj nr 1 gazety „Sztandar Komunizmu”, organu Charkowskiej grupy Komunistycznej Robotniczej Partii Polski. „Sprężyną” wydawnictwa charkowskiego był znany polski działacz rewolucyjny F. Kon (1864—1941). Wydawanie tego pisma w Charkowie wstrzymano prawdopodobnie przy końcu maja 1919 r. w związku z przyjazdem do Kijowa czołowych działaczy grupy charkowskiej (likwidowanej zresztą, jak i inne komórki organizacyjne podporządkowane KRPP¹⁶).

W tym czasie w Kijowie wydawano dwa pisma polskie: dziennik „Głos Komunisty” jako organ polski (od 5 kwietnia) Kijowskiego Komitetu KP(b)U oraz — pod nie zmienionym „charkowskim” tytułem, ale z zupełnie zmienioną strukturą wewnętrzną — tygodnik „Sztandar Komunizmu” jako organ Sekcji Polskiej przy Federacji Grup Zagranicznych KP(b)U. Numer 1 nowego „Sztandaru Komunizmu” ukazał się w Kijowie 2 sierpnia 1919 r.¹⁷

W ten sposób w maju—sierpniu 1919 r. doszło do koncentracji w Kijowie pierwszorzędnych sił dziennikarskich (S. Konarski, B. Szacki-Skarbek, S. Titowski, S. Wójt, F. Kon), niektórzy z nich na stałe złączyli swój los z rozwojem dziennikarstwa polskiego w latach dwudziestych—trzydziestych na Ukrainie Wschodniej.

W. Tegoborski), ani młodszy (Z. Łukawski, A. Slisz) autorzy. Komplet redakcyjny gazety zachował się w Bibliotece Publicznej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie — w innych bibliotekach nie odnaleziono nawet jedynego egzemplarza tej gazety — możliwe, że właśnie dlatego pozostała ona nieznaną historykom.

¹⁶ P. Ермолаева, *К истории польских коммунистических организаций и органов РКП(б) для работы среди польского населения на территории Советской республики в 1917—1921 гг.*, [w:] *Октябрьская революция и зарубежные славянские народы*, Moskwa 1957, s. 56.

¹⁷ Istnienie w ciągu roku dwu różnych wydawnictw periodycznych pod jednym tytułem „Sztandar Komunizmu” stało się przyczyną szeregu omyłek w literaturze przedmiotu. A. Slisz, *Polska prasa komunistyczna w ZSRR w latach 1917—1927*, „Kwartalnik Prasoznawczy”, nr 1—2, s. 106) twierdzi, że „Sztandar Komunizmu” zaczął wychodzić w Kijowie od lipca 1919 r., a jego kontynuacją był podobno wydawany w Charkowie „Przegląd Komunistyczny”. Tegoborski (*op. cit.*, s. 216) przesuwając wydawnictwo „Sztandaru Komunizmu” w Charkowie na luty—maj 1920 r. Charkowski „Sztandar Komunizmu” z 1919 r. nie był znany A. Sliszowi i Z. Łukawskiemu.

„Głos Komunisty” przeznaczony był dla ogromnej rzeszy odbiorców — robotników polskich, uchodźców z Polski, jeńców, przeniesionych falą rewolucyjną na Ukrainę. Pismo było poświęcone agitacji i propagandzie komunistycznej i jako takie znacznie różniło się od dość wielkiego objętościowo tygodnika „Sztandar Komunizmu”, przeznaczonego dla węższego koła odbiorców — inteligencji oraz bardziej uświadomionej warstwy robotników. Latem 1919 r. na terenie Wołynia doszło do pierwszych starć zbrojnych między zajmującymi te obszary wojskami polskimi a oddziałami Armii Czerwonej. 17 lipca, jako dodatek do „Głosu Komunisty”, został wydany w Kijowie nr 1 „Głosu Armii Czerwonej”, organu Sekcji Polskiej Wydziału Komisariatu Spraw Wojskowych Ukrainy Radzieckiej, przeznaczonego do rozpowszechnienia wśród żołnierzy wojsk polskich.

W roku 1919 powstało jeszcze jedno polskie centrum wydawnicze na Ukrainie. Po wyzwoleniu Odessy spod okupacji angielsko-francuskiej (4 kwietnia) Odeska Grupa KPRP zorganizowała wydawnictwo gazety „Komuna”. Numer 1 pisma redagowanego przez jednego z członków grupy J. Grzelaka (1881—1920) ukazał się 10 kwietnia 1919 r. Należy podkreślić, że przygotowania do wydawania komunistycznego pisma polskiego czyniono jeszcze w warunkach walki podziemnej. Świadczy o tym artykuł wstępny nr 1 „Komuny”: „Od dwóch miesięcy — pisała redakcja — biliśmy się z warunkami stworzonymi tu przez kontrrewolucję, nie mogąc skutecznie wydania naszej »Komuny«. Numery z lutego i marca pozostały w rękopismach, nie ujrzawszy światła dziennego”¹⁸.

Mniej więcej normalne warunki istnienia (jeżeli nie uwzględniać chronicznego braku papieru i innych trudności technicznych) prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej zostały przerwane przez dalsze wydarzenia wojny domowej. W przededniu zajęcia Odessy przez wojska Denikina (23 sierpnia 1919 r. przerwano wydawnictwo „Komuny” na nrze 28, wydanym 17 sierpnia¹⁹. 31 sierpnia 1919 r. Kijów został zajęty przez wojska Denikina, Petlury i galicyjskie. 25 sierpnia ukazał się w Kijowie nr 131 „Głosu Komunisty”, a 2 sierpnia wyszedł ostatni, nr 3—4, „Sztan-

¹⁸ *Od redakcji, „Komuna”, Odessa 1919, nr 1, s. 1. Zacytowane oświadczenie redakcji prostuje błędne mniemanie historyka W. Konowałowa, że w Odessie grupa J. Grzelaka (występująca na początku jako grupa polska Kolegium zagranicznej propagandy przy Odeskim Komitecie Okręgowym KP(b)U wydawała nielegalne polskie komunistyczne pismo od lutego 1919 r. Zob. В. Г. Коно в а л о в, Иностранная коллегия, Odessa 1958, s. 69, 89—90; tenże, Герои одесского подполья, Москва 1960, s. 56—57.*

¹⁹ W. Mastalerz w bibliografii J. Grzelaka, zamieszczonej w *Polskim słowniku bibliograficznym*, t. 9, Wrocław—Warszawa—Kraków 1960—1961, s. 98, podaje mylną wiadomość, że zostało wydane 6 numerów „Komuny”. Również J. Zaleski w cytowanym wyżej artykule *Польська видавнича продукція...* notuje tylko 4 numery „Komuny”.

daru Komunistu". Dla kijowskich dziennikarzy polskich rozpoczął się kilkomiesięczny okres tułaczki. Redakcja „Głosu Komunisty” przeniosła się do drukarni ruchomej w pociągu i zaczęła zamiast pisma wydawać odezwy dla potrzeb frontu.

16 grudnia 1919 r. Kijów został odbity przez oddziały Armii Czerwonej. 1 stycznia 1920 r. wznowiono wydawanie „Głosu Komunisty” — teraz już jako organu Biura Polskiego przy Gubernialnym Komitecie Kijowskim KP(b)U²⁰. 15 marca 1920 r. w skład kolegium redakcyjnego „Głosu Komunisty” wszedł jeden z czołowych polskich działaczy rewolucyjnych J. Leński (Leszczyński, 1889—1939)²¹, mający duże doświadczenie dziennikarskie jako redaktor i jeden z współtwórców pierwszych polskich komunistycznych gazet w Rosji Radzieckiej: „Trybuny” (1917) i „Młota” (1919).

W maju 1920 r., w związku z zajęciem Kijowa przez wojska polskie i petlurowskie (6 maja), wydawnictwo „Głosu Komunisty” przeniesiono do Charkowa. Dokładnej daty przeniesienia nie udało się ustalić — nr 90 pisma został wydany jeszcze w Kijowie (28 kwietnia), nr 91 (daty niezna-nej) już w Charkowie²².

W związku z sytuacją na froncie sekcja polska (kierowana przez J. Wojtygę) oddziału redakcyjno-wydawniczego, tzw. Biura Pozafrontowego Rady Rewolucyjno-Wojennej 12 Armii, która dotychczas zajmowała się wyłącznie wydawaniem polskich broszur agitacyjnych oraz pism ulotnych, została obarczona jeszcze jednym zadaniem: wydawaniem gazety przeznaczonej specjalnie do kolportowania wśród żołnierzy armii polskiej²³. 15 maja 1920 r. rozpoczęto wydawać pismo agitacyjne „Żołnierz Polski”, drukowane specjalnie w małym formacie (23 × 35 cm) i bez wzmianki o redakcji, drukarni lub miejscu wydania.

²⁰ Borski (*op. cit.*, s. 15), chociaż sam był jednym z redaktorów „Głosu Komunisty”, twierdzi, że „Głos Komunisty” po przerwie w 1919 r. „zaczyna ponownie wychodzić w Charkowie w maju 1920 r.” Omyłkę tę powtórzył Słisz (*op. cit.*, s. 105).

²¹ П. Калениченко, Юліан Ленський і Україна. (До 75-річчя з дня народження), „Український історичний журнал”, Кі́їв 1964, nr 1, s. 125.

²² Й. Заде́вський, Польська видавнича продукція..., s. 57.

Autor niniejszego artykułu miał w ręku egzemplarz redakcyjny „Głosu Komunisty”, znajdujący się w Bibliotece Publicznej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie, brak w nim jednak niektórych numerów — między innymi również numeru 91. Brakujących numerów dziennika nie udało się odnaleźć w innych bibliotekach. Polskie władze wojskowe podejrzewały, że „Głos Komunisty” był wydawany nielegalnie w okupowanym Kijowie. W związku z tym aresztowano wybitnego orientalistę ukraińskiego A. Krymskiego, którego fragment wspomnień na ten temat opublikowany został w: А. Кримський, *Вибрані твори*, Кі́їв 1965, s. 12—13.

²³ Р. Ермолаева, *Агитационно-пропагандистская деятельность коммунистов-поляков в Советской России в период польско-советской войны (1920 г.)* [w:] *Из истории польского рабочего движения*, Москва 1962, s. 318.

„Charkowski” okres działalności redakcji „Głosu Komunisty” trwał tylko trochę dłużej niż jeden miesiąc, niemniej jednak przyniósł pewne zmiany. „Głos Komunisty” został faktycznie przekształcony w gazetę frontową, wydawaną przez utworzone 1 czerwca 1920 r. Wydawnictwo Polskie wydziału politycznego Rady Rewolucyjno-Wojennej Frontu Południowo-Zachodniego (później Frontu Zachodniego). Po uwolnieniu Kijowa (12 czerwca) wydawnictwo przeniesiono z powrotem do Kijowa. Numer 106 gazety ukazał się w Charkowie 1 lipca, nr 107 został wydany jeszcze w tym samym mieście (daty nie ustalono), nr 108 ukazał się natomiast już w Kijowie 13 lipca.

W Charkowie podjęto również próbę wznowienia czasopisma przeznaczonego dla bardziej przygotowanego czytelnika. 27 czerwca został wydany nr 1 „Przeglądu Komunistycznego”, organu Biura Polskiego przy KC KP(b)U. Konieczność utworzenia nowego wydawnictwa kolegium redakcyjne uzasadniało tym, że „Głos Komunisty” stał się gazetą frontową, „istniała więc potrzeba organu partyjnego, poświęconego sprawom propagandy i organizacji komunistycznej wśród polskich rzesz robotniczych na Ukrainie. Potrzebie tej ma uczynić zadość »Przegląd Komunistyczny«”²⁴. Żywot nowego pisma był krótki. Po wydaniu numeru 2 (z datą 4 lipca) „Przegląd Komunistyczny” przeniesiono do Kijowa i tutaj 26 września ukazał się ostatni, 3 numer czasopisma.

Niewielką przerwę w wydawaniu „Głosu Komunisty” (między okresem „charkowskim” a „kijowskim”) zapełnia częściowo „Biuletyn Głosu Komunisty” (nr 1 ukazał się 20 czerwca, nr 18 — 11 lipca, redaktor J. Wojtyga), drukowany w Kijowie, w drukarni-pociągu wydziału politycznego Rady Rewolucyjno-Wojennej 12 Armii, przeznaczony do rozpowszechniania drogą plakatowania („Biuletyn Głosu Komunisty” drukowano na jednej stronie papieru)²⁵. 22 lipca 1920 r., zgodnie z uchwałą Biura Polskiego przy Komitecie Centralnym Rosyjskiej Partii Komunistycznej (bolszewików), utworzono przy KC KP(b)U pod kierownictwem J. Leńskiego Biuro Polskie Agitacji i Propagandy na Prawobrzeżnej Ukrainie²⁶. „Głos Komunisty” stał się faktycznie jego organem, chociaż zmianę tę uwidocznilo w tytule pisma tylko 5 listopada.

Jednocześnie z „Głosem Komunisty” przeniesiono do Kijowa wydanie „Żołnierza Polskiego”, ukazującego się, po przyłączeniu sekcji polskiej oddziału politycznego Rady Rewolucyjno-Wojennej Frontu Południowo-

²⁴ Od redakcji, „Przegląd Komunistyczny”, Charków 1920, nr 1, s. 1.

²⁵ Część nakładu „Głosu Komunisty” przeznaczono również do kolportowania przez plakatowanie. Znane są, na przykład, drukowane jednostronnie numery 158 (10 września) i 202 (3 października).

²⁶ Калениченко, *op. cit.*, s. 126.

-Zachodniego (później Zachodniego), od 29 lipca pod zmienionym tytułem „Żołnierz Rewolucji”.

Na okres wojny polsko-radzieckiej 1920 r. przypada więc największe nasilenie wydawania prasy polskiej. Mimo braku papieru gazety polskie drukowano w bardzo wysokich nakładach, których nigdy przedtem ani nigdy potem nie osiągnął żaden polski periodyk na Ukrainie Radzieckiej. „Głos Komunisty” ukazywał się w nakładzie od 3000 do 15 000 egz.²⁷ Ze źródeł archiwalnych wiadomo, że nr 1 „Żołnierza Polskiego” wydano w nakładzie 15 000 egz.²⁸ W czerwcu nakład tego pisma osiągnął 20 000 egz. „Biuletyn Głosu Komunisty” drukowano w nakładzie 4000—5000 egz. Od 15 maja do 12 czerwca wydano 279 300 egz. „Żołnierza Polskiego”, 40 000 egz. dodatku „Za kogo walczyć” oraz 43 065 egz. „Głosu Komunisty”²⁹. Inne dane archiwalne mówią o tym, że w ciągu sierpnia 1920 r. wydano 173 174 egz. „Głosu Komunisty”, 189 973 egz. „Żołnierza Rewolucji”³⁰, tak więc to ostatnie pismo osiągało jednorazowy nakład do 30 000 egz., bardzo rzadki dla wydawnictw w tym czasie.

Jako zjawisko charakterystyczne dla wspomnianego okresu należy podkreślić fakt drukowania artykułów w języku polskim także we współczesnej prasie ukraińskiej. Na przykład artykuł F. Kona *Orientacja na ogłodzenie a orientacja na rewolucję* opublikowano po polsku w czasopiśmie „Галицький комуніст” (w numerze 1 z 20 lipca 1920 r.), wydawanym przez Galicyjski Komitet Organizacyjny przy KC KP(b)U³¹. Artykuły polskie drukowano również w radzieckiej prasie frontowej; znajdują się one na przykład w gazecie „Путь красноармейца. Шлях червоноармійця”, wydawanej przez oddział polityczny 44 radzieckiej dywizji strzeleckiej. *Rozporządzenia* w języku polskim drukowano również w numerze 1 „Бюлетеню інформаційно-видавничого відділу організаційно-політичного управління осо[бливого] уповноваженого о[собливої] прод[овольчої] ком[ісії] Пів[денно-] зах[ідного] фронту і харчового відділу Галицького революційного комітету”, wydanym w Tarnopolu w sierpniu 1920 r.

W lipcu 1920 r. oddziały Armii Czerwonej wkroczyły na teren Galicji Wschodniej, w której proklamowano utworzenie Galicyjskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. W Tarnopolu, w siedzibie rządu tymczasowego

²⁷ Borski, op. cit., s. 15.

²⁸ Centralne Archiwum Partyjne Instytutu Marksizmu-Leninizmu przy KC KPZR w Moskwie, zesp. 63, op. 1, spr. 181, ark. 59.

²⁹ Р. Ермолаева, *Агитационно-пропагандистская деятельность...*, s. 319.

³⁰ Archiwum Partyjne Instytutu Historii Partii przy CK KPU w Kijowie, zesp. 1, op. 5, spr. 693, ark. 2.

³¹ Я. Р. Дашкевич, *Комуністична та радянська преса в Західній Україні у 1919—1920 рр.*, „Український історичний журнал”, Kijów 1958, nr 1, s. 121. Artykuły w języku polskim ukazywały się w tym czasopiśmie również w 1921 r.

republiki, w drugiej połowie sierpnia został wydany przez Wszechgalicyjskie Wydawnictwo Radzieckie jedyny numer dziennika ustaw pt. „Zbiór Deklaracji, Dekretów i Rozporządzeń Galicyjskiego Komitetu Rewolucyjnego”, redagowany przez znanego ukraińskiego działacza politycznego i pisarza I. Kulika (1897—1941).

Po zawarciu rozejmu między Polską a Rosją oraz Ukrainą Radziecką wydanie „Żołnierza Rewolucji” zostało zawieszono (ostatni nr 10 wydano 20 października). W sposób widoczny zmienił się kierunek „Głosu Komunisty”, stopniowo przekształcającego się z gazety frontowej w organ agitacyjno-informacyjny, przeznaczony do rozpowszechniania wśród ludności polskiej na Ukrainie Wschodniej. Ta zmiana kierunku pisma stała się szczególnie uchwytana w ostatnich dwóch latach (1921—1922) jego istnienia.

Dzisiejszy stan badań nad historią prasy polskiej na Ukrainie nie pozwala w sposób zadowalający wyjaśnić sprawy tygodnika „Na Barykadzie”, wydawanego według J. Zalewskiego³² w Charkowie w latach 1920—1921 jako organ Biura Polskiego KC KP(b)U. Treść czasopisma wykazuje, że przeznaczone ono było do kolportażu wśród żołnierzy armii polskiej i jako takie może być uważane za kontynuatora „Żołnierza Rewolucji”. Czasopisma tego wydano podobno dziewięć numerów — dziesiąty numer ukazał się pod zmienionym tytułem „Komunista”³³. A. Słisz i Z. Łukawski podają wiadomość o tym czasopiśmie na podstawie egzemplarzy znajdujących się w zbiorach polskich³⁴. Numer 13 czasopisma (z 23 maja 1921 r.) został wydany, zgodnie z podtytułem, jako organ KPRP. Ten i poprzednie numery czasopisma „Na barykadzie” mogły być rzeczywiście drukowane na Ukrainie przy pomocy Biura Polskiego KC KP(b)U i później przewożone nielegalnie przez granicę do Polski. W tym wypadku jednak pismo „Komunista” z numeracją 1/10 (jak podaje J. Zalewski) nie mogło być jego kontynuacją.

L a t a 1921—1929

Zakończenie wojny domowej, początek okresu stabilizacji politycznej i gospodarczej, jak również znaczne zmiany w stanie liczebnym ludności polskiej na Ukrainie Wschodniej (na lata 1921—1923 przypada największe nasilenie repatriacji do Polski), postawiło prasę polską na Ukrainie w obliczu nowych zadań. Biuro Polskie dla Agitacji i Propagandy na Prawobrzeżnej Ukrainie przy KC KP(b)U w listopadzie 1921 r. przekształcono

³² Й. Залевский, *Польська продукція видавнича...*, s. 58.

³³ *Ibid.*

³⁴ W Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR w Warszawie znajdują się: nr 3 z 1923 r. i nry 7, 12, 13 z 1921 r. Zob. Słisz, *op. cit.*, s. 73, i Łukawski, *op. cit.*, s. 133.

w Biuro Polskie KC KP(b)U. Nowy ośrodek organizacyjny życia polskiego na Ukrainie Radzieckiej skierował swe wysiłki przede wszystkim na pracę kulturalno-oświatową w duchu nowych zasad ideowych wśród osiadłej na Ukrainie ludności polskiej, przeważnie wiejskiej. 2 marca 1922 r. ukazał się numer ostatni (703 ogólnej numeracji) dziennika „Głosu Komunisty”. Dziennik ten został przekształcony w tygodnik polityczno-informacyjny z zachowaniem dawnej nazwy (nr 1—2 tygodnika ukazał się 21 marca).

W parę miesięcy później tygodnik „Głos Komunisty” przeszedł dalszą przemianę. 24 czerwca 1922 r. zamiast niego ukazał się nr 1 czasopisma tygodniowego „Sierp”, organu KC KP(b)U w języku polskim, przeznaczonego dla polskiej ludności wiejskiej, zamieszkującej Ukrainę Radziecką. „Sierp” na długie lata pozostał organem prasowym na szczeblu republikańskim³⁵ i zakończył swe istnienie (wprawdzie pod zmienionym tytułem — jako „Głos Radziecki”) na dziewiętnastym roku wydawnictwa w styczniu 1941 r.

Bardzo trafną charakterystykę roli „Sierpa” w omawianym okresie dał A. Slisz. Pismo rzeczywiście „brało czynny, bezpośredni udział w skomplikowanych procesach zachodzących w latach 1922—1927 wśród ludności polskiej, zamieszkanej na Radzieckiej Ukrainie”³⁶. Oblicze tygodnika, przekształconego w lutym 1928 r. w ukazującą się dwa razy na tydzień gazetę, związane było z działalnością niewątpliwie utalentowanych dziennikarzy polskich — długoletniego redaktora „Sierpa” Konstantego Wiszniewskiego (ur. w 1893 r. na Suwalszczyźnie, redaktora „Sierpa” od czerwca 1922 r. do sierpnia 1926 r. i od stycznia 1927 r. do lutego 1930 r.) oraz literata, znanego popularyzatora literatury polskiej na Ukrainie Radzieckiej, Henryka Politura (sekretarza i członka redakcji „Sierpa” od jego założenia do września 1929 r. oraz redaktora od sierpnia 1926 r. do stycznia 1927 r.). Z wydawaniem „Sierpa” do 1929 r. związane są jeszcze nazwiska członków kolegium redakcyjnego: B. Szackiego (Skarbka), H. Bilewicza, J. Otockiego. Redakcja „Sierpa” potrafiła w ciągu dość krótkiego czasu skupić wokół czasopisma wielką liczbę korespondentów, przeważnie ze wsi polskich Prawobrzeża³⁷.

³⁵ Prasa polska w ZSRR może być uszeregowana, zgodnie z podziałem polityczno-administracyjnym, w ten sposób: najwyższy szczebel — prasa centralna (wydawana w Moskwie dla całego terytorium ZSRR), dalej — prasa republikańska (wydawana w stolicach republik związkowych dla obszaru określonej republiki). Niższe szczeble: prasa obwodowa, okręgowa, miejska, rejonowa. Najniższy szczebel tworzy tzw. prasa „wielonakładowa” (*багатотиражна*), tj. prasa poszczególnych zakładów fabrycznych, kołchozów, wyższych uczelni itp.

³⁶ Slisz, *op. cit.*, s. 72.

³⁷ Zob. *Poradnik korespondenta wiejskiego*. Ułożyła redakcja gazety „Sierp”, Kijów 1926.

Przekształcenie czołowego czasopisma polskiego na Ukrainie Wschodniej — „Głosu Komunisty” — w tygodnik poświęcony sprawom wsi polskiej znajduje uzasadnienie w stanie ludności polskiej, który ukształtował się ostatecznie po zakończeniu repatriacji do Polski na początku 1924 r. Zgodnie z wynikiem spisu ludności z 1926 r. terytorium Ukrainy Radzieckiej zamieszkiwało 476 435 Polaków (w tym 210 499 używało języka polskiego jako „mowy potocznej”), przy czym znaczną większość stanowiła ludność wiejska (377 688 osób, w tym 156 027 posługujących się językiem polskim). Największe skupiska ludności polskiej znajdowały się w okręgach wołyńskim, szepetowskim, płoskirowskim, berdyczowskim i korosteńskim (wszystkie na Prawobrzeżnej Ukrainie). Więcej niż połowa ludności polskiej okręgów Płoskirowskiego i Szepetowskiego zachowała język polski³⁸. Polskie życie kulturalno-oświatowe koncentrowało się w okręgowych i gubernialnych Biurach Polskich KP(b)U i Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy (KZMU)³⁹. W roku 1924 zaczęto niektóre wsie polskie wydzielać w oddzielne rady wiejskie z polskim językiem urzędowym. 21 lipca 1925 r. na Wołyniu został utworzony rejon polski w składzie 33 polskich rad wiejskich z siedzibą w Dowbyszu⁴⁰ (w roku 1926 przemianowanym na Marchlewsk). W roku 1927 na Ukrainie pracowało 137 rad wiejskich z polskim językiem urzędowym⁴¹ oraz 364 szkoły polskie.

Pomimo niewątpliwie wielkiego zaplecza ludnościowego rozwój prasy polskiej szedł naprzód dość opornie. Szereg danych świadczyło jednak o istnieniu zapotrzebowania na tę prasę. Na pierwszej wystawie polskich gazet ściennych na Ukrainie, która odbyła się od 26 czerwca do 19 lipca 1925 r., wystawiono 67 gazet ściennych (17 pionierskich, 13 młodzieżowych, 13 szkolnych, 12 klubów robotniczych, 5 czytelnianych, 7 innych)⁴². W październiku 1924 r. w gazecie Wołyńskiego Komitetu Gubernialnego KP(b)U „Радянська Волинь” ukazującej się w Żytomierzu, rozpoczęto systematycznie drukować stronicę polską, zatytułowaną „Nasza Stronicz-

³⁸ *Короткі підсумки перепису населення України 17 грудня 1926 р. Національний і віковий склад, рідна мова та письменність населення*, Charków 1928, s. 4—5, 10—13, 56—57.

³⁹ W styczniu 1925 r. istniało 5 biur gubernialnych, 15 okręgowych, 6 komsomolskich oraz szereg pełnomocnictw rejonowych — wszystkie te instytucje podporządkowane były Biuru Polskiemu KC KP(b)U (zob. *Ogólnoukraińska konferencja Biur Polskich*, „Sierp”, Kijów 1925, nr 2, s. 16).

⁴⁰ *Uchwała W[szech] ukraińskiego] C[entralnego] W[ykonawczego] K[omitetu] o rejonie polskim*, „Sierp”, Kijów 1925, nr 29, s. 9.

⁴¹ *Polskie rady wiejskie na Ukrainie Radzieckiej. (Wyniki przeglądu rad polskich 15 sierpnia — 15 października 1927 r.)*, Charków 1928, s. 9.

⁴² *Szczehura, Pierwsza wystawa polskich gazet ściennych na Ukrainie*, „Sierp”, Kijów 1925, nr 29, s. 3.

ka"⁴³. Drukowanie stronicy polskiej wstrzymano w marcu 1925 r. po wydaniu 21 numeru tego dodatku polskiego. Jeszcze w roku 1922 artykuły w języku polskim były w drukowane czasopiśmie dla dzieci „Объединение”, którego jedyny numer ukazał się w Charkowie. W 1924 r. wydrukowano pierwszą, znaną nam, jednodniówkę polską: 24 października jako organ Kijowskiego Gubernialnego Komitetu Wykonawczego wyszła jednodniówka wyborcza „Stawajmy do wyborów”, przygotowana przez zespół redakcyjny „Sierpa”. Jednodniówkę przeznaczono do rozpowszechniania we wsiach polskich jako gazetę ścienną.

Wielkie zapotrzebowanie na prasę młodzieżową i dziecięcą, służącą celom wychowawczym, zaspokoily dwa polskie czasopisma na szczeblu republikańskim, przeznaczone dla młodych i najmłodszych czytelników. W czerwcu 1924 r. Centralne Polskie Biuro Oświatowe Komisariatu Ludowego Oświaty Ukrainy oraz Kijowskie Obwodowe Polskie Biuro Oświatowe rozpoczęły wydawanie miesięcznika dla dzieci „Młody Towarzysz” (we wrześniu 1924 r. tytuł zmieniono na „Sztandar Pioniera”). Czasopismo to po wydaniu piętnastu numerów w Kijowie przeniesiono do Moskwy, skąd powróciło znów po czterech latach na Ukrainę, teraz do Charkowa ze zmienionym tytułem „Bądź gotów”, już jako dwutygodnik dla dzieci, wydawany przez Biuro Centralne Komunistycznego Ruchu Dziecięcego przy KC Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy (LKZMU) i Komisariat Ludowy Oświaty Ukrainy. Pierwszy numer reaktywowanego czasopisma dziecięcego ukazał się w styczniu 1929 r.

W styczniu 1925 r. Biuro Polskie KC LKZMU zaczęło wydawać w Kijowie swój organ „Głos Młodzieży” przeznaczony dla polskiej młodzieży robotniczej i włościańskiej. W czwartym roku istnienia (w październiku 1928 r.) dwutygodnik „Głos Młodzieży” został przekształcony w tygodniową gazetę polityczno-informacyjną z dość lekko podkreślonym kierunkiem komsomolsko-młodzieżowym. „Głos Młodzieży” należał do długotrwałych periodyków polskich: ukazywał się bez przerwy bez mała 11 lat, tj. do kwietnia 1935 r.

Bardziej krótkotrwały był żywot specjalnego czasopisma przeznaczonego do zwalczania analfabetyzmu. W ciągu dwóch lat (od lutego 1927 r. do grudnia 1928 r.) ukazywało się w Charkowie czasopismo „Do światła”, wydawane przez Centralne Polskie Biuro Oświatowe i Komisję dla Likwidacji Analfabetyzmu przy Komisariacie Ludowym Oświaty.

Ostatnie dwa lata (1928—1929) omawianego okresu cechuje dość wyraźna tendencja wzrostu znaczenia prasy polskiej na Ukrainie. Można już mówić o uchwytnej zapowiedzi tych decydujących zmian w rozwoju prasy, które nastąpiły w trzecim okresie. W lutym 1928 r. podwojono

⁴³ Tęgoborski (op. cit., s. 216), a za nim Słisz (op. cit., s. 72) nazywają ją mylnie „Stroniczką Polską”.

częstotliwość „Sierpa”, w październiku tego samego roku — również „Głosu Młodzieży”. W latach 1928—1929 wydano szereg jednodniówek, świadczących o znacznym wzroście polskiego ośrodka prasowego w Charkowie — w przeciwieństwie do ośrodka kijowskiego z przeważającym kierunkiem „włościańskim” — wybitnie robotniczego w swej treści. I tak, w Charkowie, z ramienia Biura Polskiego Charkowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U i Polskiego Klubu Robotniczego im. L. Waryńskiego, wydano trzy jednodniówki pod jednym tytułem „Proletariusz Charkowski” (7 listopada 1928 r. oraz 10 sierpnia i 19 października 1929 r.). Wydano tam również dwie jednodniówki dla włościan („Walczymy o Urodzaj” i „Zwiększajmy Urodzaje”). Na prowincji ukazała się również jednodniówka — „Kordon Czerwony” — wydana 6 listopada 1928 r. jako dodatek do gazety ukraińskiej „Червоний кордон”, ukazującej się w Kamieńcu Podolskim.

Wzrost prasy polskiej dobitnie ilustrują dane cyfrowe dotyczące nakładów. Jeżeli w 1922 r. nakład „Sierpa” stanowił 3000 egz., to w ciągu tylko roku 1928 nakład gazety zwiększył się o 2150 egz. (z 3600 w styczniu do 5750 w grudniu). W 1929 r. nakład „Sierpa” wzrósł o dalsze 2350 egz. Nakład „Głosu Młodzieży” w ciągu paru miesięcy roku 1928 zwiększył się o 1100 egz. (z 1400 w październiku do 2500 w grudniu), do sierpnia 1929 r. — jeszcze o dalsze 500 egz. Jednorazowy nakład prasy polskiej w pierwszej połowie października 1928 r. (niewątpliwie w najbardziej sprzyjającym momencie tego roku) stanowił 11 500 egzemplarzy: „Sierp” 4900, „Głos Młodzieży” 1400, jednodniówki „Kordon Czerwony” 4800 i „Proletariusz Charkowski” 400 egzemplarzy. Nie należy zapominać i o tym, że zapotrzebowanie ludności polskiej na Ukrainie Wschodniej na prasę polską było pokrywane również przez gazety i czasopisma wydawane na szczeblu centralnym, tj. w Moskwie.

L a t a 1930—1935

Rok 1930 przyniósł znaczną poprawę stanu prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej. Zostało zorganizowane wydawnictwo pierwszego — i faktycznie jedyne na Ukrainie Wschodniej⁴⁴ — czasopisma naukowo-pedagogicznego, kwartalnika Centralnego Polskiego Biura Oświatowego pt. „Poradnik Oświatowy”. Czasopismo skupiło szereg znanych działaczy polskich na Ukrainie. W skład kolegium redakcyjnego weszli m. in.: B. Szacki-Skarbek, A. Srzedziński (b. redaktor czasopisma „Do Światła” oraz

⁴⁴ W 1925 r. w Kijowie drukowano niektóre numery czasopisma naukowo-pedagogicznego „Ku nowej szkole”, wydawanego w Moskwie w latach 1924—1928 pod red. Z. Dzierżyńskiej, A. Srzedzińskiej-Unszlichtowej, J. Teodora i innych. Czasopismo to tylko formalnie można uważać za wydawane na Ukrainie.

członek kolegium redakcyjnego czasopisma „Bądź Gotów”). W roku 1931 F. Matusiewicz, zajmującego stanowisko redaktora odpowiedzialnego, zastąpił S. Sochacki. Ten ostatni przekształcił pismo z popularnonaukowego w polityczne. Na łamach czasopisma poruszano tematy związane z taktyką KPP, z polityką kulturalną. Faktyczna zmiana kierunku czasopisma była główną przyczyną jego zawieszenia w drugiej połowie 1931 r., po wydaniu numeru 6. Z działalnością pedagogiczną polskiego nauczycielstwa łączyło się również czasopismo „Młodociany Szturmowiec”, mające zastąpić brakujące polskie podręczniki szkolne w szkołach powszechnych. Czasopismo, wydawane pod redakcją Karola Wojsławskiego (1899—1934, późniejszego redaktora „Sierpa”), A. Zajączkowskiego oraz M. Brzozowskiego, wychodziło od września 1931 r. do grudnia 1932 r. (wydano łącznie 15 numerów).

Nowe zadania przed polską prasą, obliczoną przede wszystkim na czytelnika wiejskiego, wynikły w związku z podjętą jeszcze w końcu 1927 r. przez XV zjazd Wszechzwiązkowej Partii Komunistycznej (bolszewików) akcją kolektywizacji wsi. Druga połowa 1929 r. i pierwsze miesiące 1930 r. uważa się za początek masowej kolektywizacji na Ukrainie Radzieckiej. Wszystkie związane z kolektywizacją procesy (np. likwidacja kułactwa, tj. zasobnego włościanstwa, jako klasy posiadającej) oraz stosowane wówczas metody nie ominęły oczywiście wsi polskiej. Nowe zadania w dziedzinie propagandy i agitacji na obszarach zamieszkałych przez ludność polską znalazły odbicie również w rozwoju różnych form prasy.

W latach 1930—1931 ukazał się szereg jednodniówek przeznaczonych dla wsi polskiej. Jednodniówki te („Czerwona Wieś”, Charków 1930 — dodatek do czasopisma ukraińskiego „Червоне село”; „O bojową Radę Wiejską”, Charków 1930; „Szturmowiec”, Kijów listopad 1930; „O powszechną kolektywizację”, Płoskirów 10 listopada 1930; „O drugą wiosnę bolszewicką”, Charków styczeń 1931) tylko częściowo dochowały się do naszych czasów; prawdopodobnie było ich o wiele więcej. Jednodniówki wydawane tylko sporadycznie nie mogły zaspokoić zapotrzebowania na gazetę polską, zapotrzebowania niewątpliwie bardzo wielkiego w burzliwych czasach kolektywizacji. W związku z tym uchwalono wydawanie gazet polskich na szczeblu rejonowym w największych skupiskach ludności polskiej. W maju 1930 r. (dokładnej daty nie udało się ustalić) wyszedł nr 1 gazety „Marchlewszczyzna Radziecka”, drukowanej w Marchlewsku, organu Komitetu Rejonowego KP(b)U, Rejonowego Komitetu Wykonawczego oraz Rejonowego Komitetu Niezamożnych Włościan⁴⁵ polskiego rejonu administracyjnego. W październiku 1930 r. (dokładnej daty również nie ustalono) w Płoskirowie zaczęła wychodzić gazeta „Kolektywista Pogra-

⁴⁵ Komitety biednych i średniozamożnych włościan, istniejące na Ukrainie w latach 1920—1933, zorganizowano we wsiach do walki z kułactwem.

nicza” jako organ Płoskirowskiego Komitetu Rejonowego KP(b)U, Rejonowego Komitetu Wykonawczego oraz Rejonowej Rady Związków Zawodowych⁴⁶.

Stanowczy zwrot w polityce narodowościowej, który doprowadził do znacznej aktywizacji polskiego życia kulturalnego na Ukrainie, dający podstawę do twierdzenia o rozkwicie prasy polskiej, nastąpił w roku 1932. Wydawanie szeregu nowych polskich czasopism podjęto pod hasłem zabezpieczenia rozwoju polskiej kultury narodowej. Sprawę organizacji nowych gazet i czasopism polskich rozpoczęto mimo wielkich trudności wydawniczych (braku drukarni polskich, wyszkolonych pracowników redakcyjnych i drukarskich, wielkiego braku papieru) z rzeczywiście szerokim rozmachem. W ciągu 1932 r. zaczęło wychodzić 10 nowych gazet rejonowych, 2 gazety miejskie, 1 gazeta fabryczna (przekształcona później w gazetę miejską), 2 sezonowe gazety wiejskie. Stworzono czasopismo agronomiczne, rozpoczęto wydawanie dziennika ustaw w języku polskim. Czasopismo pionierskie „Bądź gotów” przekształcono w dziennik. Z tych wydawnictw periodycznych w 1933 r. utrzymały się wszystkie (prócz jednej) gazety rejonowe i miejskie, przestały wychodzić sezonowe gazety wiejskie oraz czasopismo agronomiczne i dziennik ustaw. W roku tym rozpoczęto wydawanie 2 dalszych gazet rejonowych oraz 3 wiejskich gazet sezonowych. W roku 1934 podjęto wydawanie jeszcze jednej — dwunastej z kolei — polskiej gazety rejonowej. W połowie 1934 r. stan polskiej prasy na Ukrainie radzieckiej był dość imponujący: 3 gazety republikańskie, 3 gazety miejskie, 12 gazet rejonowych. Charakterystyczne, że ten dość nieoczekiwany wzrost prasy polskiej obserwujemy tylko na Ukrainie. Podobnego zjawiska nie było na przykład na sąsiedniej Białorusi z procentem ludności polskiej nie mniejszym niż na Ukrainie.

Pierwsza polska gazeta rejonowa ukazała się w marcu 1932 r. (dokładnej daty nie ustalono) w malutkim miasteczku Olewsku na wschodnim Wołyniu. Ogłoszenia zapowiadające ukazywanie się gazety polskiej drukowano regularnie w miejscowej gazecie ukraińskiej „Більшовик Олевщини”. 7 marca, na przykład, ogłoszono, że »Більшовик Олевщини« wydawać będzie 10 razy na miesiąc gazetę w języku polskim”; 18 marca — że „na dniach wychodzi dodatek do gazety »Більшовик Олевщини« w języku polskim” (ogłoszenia te publikowano w języku ukraińskim)⁴⁷. Podobny był początek innych polskich gazet rejonowych. „W Szepetówce rozpoczynamy wydawać stroniczkę polską jako dodatek do gazety rejonowej »Шлях Жовтня«. Numer pierwszy będzie wydany w najkrótszym

⁴⁶ Pierwsze numery (liczby ich nie ustalono) wydawano jako organ odpowiednich władz partyjnych, administracyjnych i związkowych na wyższym szczeblu okręgu.

⁴⁷ „Більшовик Олевщини“, Olewsk 1932, nr 26, s. 4; nr 31, s. 4.

terminie" — ogłoszono po polsku w ukraińskiej gazecie rejonowej „Шлях Жовтня”. Redakcja gazety „Шлях Жовтня” prosiła o przysyłanie materiału oraz zawiadamiła, że gazeta będzie rozsyłana bezpłatnie polskim czytelnikom⁴⁸. 28 maja w tejże gazecie ogłoszono, że „z dzisiejszym numerem gazety prenumeratorem ze wsi polskich wysyła się wkładkę polską »Szlak Października«”⁴⁹. Należy podkreślić, że w szepetowskiej gazecie „Шлях Жовтня” artykuły w języku polskim drukowano już od stycznia 1932 r.

Pierwsze numery rejonowych gazet polskich drukowano najczęściej bądź jako polskie stroniczki w gazetach ukraińskich, bądź jako dwustronicowe dodatki (wkładki). Z czasem większość gazet polskich uniezależniła się od gazet ukraińskich i wydawano je osobno jako zupełnie oddzielne periodyki. I tak w ciągu roku 1932 poczęły się ukazywać następujące gazety: w m a r c u — „Bolszewik Olewsczyczyzny” (wkładka do gazety rejonowej) w Olewsku, „Szturm Socjalistyczny” (oddzielna gazeta rejonowa) w Nowogrodzie Wołyńskim; w k w i e t n i u — „Dzierżyniec” (dodatek do ukraińskiej gazety fabrycznej, przekształconej we wrześniu w gazetę miejską) w Kamieńsku, „Następ Socjalistyczny” (od maja „Natarcie Socjalistyczne”, wkładka, w 1933 r. przekształcona w oddzielną gazetę rejonową) w Zatońsku, „O wieś socjalistyczną” (wkładka, przekształcona w 1932 r. w oddzielną gazetę rejonową) w Zaslawiu, „Pograniczna Prawda” (wkładka, przekształcona w 1934 r. w oddzielną gazetę rejonową) w Sławucie; w m a j u — „Kolektywista Emelczińsczyczyzny” (oddzielna gazeta rejonowa) w Emelczynie, „Łączność Wytwórcza” (oddzielna gazeta rejonowa) w Połonnem, „O tempo bolszewickie” (wkładka do gazety rejonowej) w Gródku, „Szlak Października” (wkładka do gazety rejonowej) w Szepetówce, „Wołyń Radziecki” (oddzielna gazeta miejska) w Żytomierzu, „Szturm” (sezonowa gazeta wiejska) w Gwozdawie, rejonu Berdyczowskiego; w c z e r w c u — „Szturm Bolszewicki” (dodatek do gazety miejskiej, po wydaniu numeru 1 przekształcony w oddzielną gazetę miejską) w Berdyczowie; w l i s t o p a d z i e — „Komunard Pogranicza” (oddzielna gazeta rejonowa) w Wołoczyskach; w g r u d n i u — „O tempo bolszewickie” (sezonowa gazeta wiejska)⁵⁰ w Marchłowce, rejonu Gródeckiego.

Niektóre gazety ukazywały się z charakterystycznymi artykułami wstępnymi, motywującymi rozpoczęcie wydawnictwa. „Jedną ze składowych części kultury narodowościowej w formie, proletariackiej w treści — pisał redaktor jednej z gazet P. Wodziński — jest gazeta, którą obecnie

⁴⁸ Do wydania miejscowej wkładki polskiej „Droga Października”, „Шлях Жовтня”; Szepetówka 1932, nr 61, s. 2.

⁴⁹ „Шлях Жовтня”, Szepetówka 1932, nr 70, s. 3.

⁵⁰ Wydawnictwo oddzielne od gazety rejonowej, ukazującej się pod tym samym tytułem.

wydajemy. Nasza gazeta »O wieś socjalistyczną« ma za zadanie: walczyć o budowę socjalizmu w ogóle, o przebudowę wsi, podniesienie urodzaju drogą organizacji mas na gospodarczo-organizacyjne wzmocnienie i kierownictwo brygadami wytwórczymi w kolektywie, o kampanię siewną trzeciej wiosny bolszewickiej. Takie oto zadania stoją przed nami”⁵¹. Na stronie tytułowej pierwszego numeru szepetowskiej gazety „Szlak Października” umieszczono odezwę „Do członków i kandydatów partii, kom-somolców, bezpartyjnych robotników, do nauczycielstwa polskiego, studentów i rob[otniczo-] wiej[skich] kor[espondent]ów gazet polskich”, nawołującą do podtrzymywania prasy polskiej. Zadania prasy omówiono w tymże numerze gazety w artykule wstępnym *Szerzy się i rozwija polska prasa komunistyczna*. Jeden z pierwszych numerów gródeckiej gazety „O tempo bolszewickie” ukazał się z artykułem zatytułowanym: *Każdy Polak pracujący powinien prenumerować gazety polskie! Musimy zwiększyć prenumeratę gazet polskich!*⁵² Sądzono, iż wydawanie gazet polskich będzie gwarancją rozwoju polskiej kultury narodowej. W artykule wstępnym ukraińskiej gazety rejonowej „Соціалістичний наступ” fakt rozpoczęcia wydawania gazety polskiej komentowano w ten sposób: „Zorganizowano nową gazetę w języku polskim »Szturm Socjalistyczny«, która ukazuje się już drugi miesiąc, [w nakładzie] 1000 egz., zabezpieczając rozwój kultury narodowej”⁵³.

Na tej płaszczyźnie zreformowano również kierunek polskiej prasy republikańskiej: „Sierpa” (redagowanego w latach 1930—1932 przez J. Teodora), „Głosu Młodzieży” (redaktorzy: S. Szumel i W. Walczak) oraz „Bądź gotów” (redaktorzy: W. Walczak i S. Ciosk). Dla zaspokojenia zapotrzebowania polskich rad wiejskich na materiał ustawodawczy, tłumaczony z języka ukraińskiego na polski, w roku 1932 rozpoczęto wydawać „Zbiór najważniejszych ustaw i rozporządzeń Robotniczo-Włościańskiego Rządu USRR” (pod redakcją M. Brzozowskiego). W ciągu dwóch miesięcy (od listopada do grudnia) wydano w Charkowie trzy numery tego dziennika ustaw, dalszego wydawania jednak zaprzestano⁵⁴.

W roku 1932 zapoczątkowano również wydawanie czasopisma agromicznego (pierwszego i jedyne go wśród prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej) „Gospodarka Kolektywna”, którego ukazały się, również w Charkowie, cztery numery.

⁵¹ [P. Wodziński], *Walczy w języku ojczystym o wzmocnienie kolektywów*, „O wieś socjalistyczną”, Zaslów 1932, nr 1, s. 1. „Kolektyw” — w znaczeniu kolektywnego gospodarstwa rolnego (kołchozu).

⁵² „O tempo bolszewickie”, Gródek 1932, nr 7, s. 2.

⁵³ *За рапновсюдження преси*, „Соціалістичний наступ”, Nowgorod Wołyński 1932, nr 46, s. 2.

⁵⁴ Bahrycz i Mazus (*op. cit.*), odnotowują tylko nr 1 „Zbioru najważniejszych ustaw”.

Rok 1933 przyniósł niewątpliwie dalsze postępy w zakresie rozwoju prasy polskiej. W listopadzie rozpoczęto wydawanie dwóch nowych gazet rejonowych. Gazeta „O kolektyw bolszewicki” (wydawana oddzielnie) ukazała się w Baranówce, gazeta „Sztandar Socjalizmu” (również jako oddzielna gazeta) — w Horodnie. We wsi Chorowica, rejonu Sławuckiego, wydawano wiejską gazetę sezonową „O siew bolszewicki”. Powstawały gazety wiejskie wydawane przez tzw. oddziały polityczne stacji maszynowo-traktorowych⁵⁵ i tak: gródecka SMT wydawała gazetę „Bolszewik Pogranicza”, felsztyńska SMT — „Szturmowiec Łanów Kolektywnych”. Ostatnie gazety znane są dziś tylko z nazwy; do naszych czasów nie zachował się żaden numer. Zupełnie możliwe, że drukowano również inne polskie włościańskie gazety sezonowe — wiadomości o nich na razie brak.

Nowe zadania postawione przed organizacjami partyjnymi Ukrainy w związku z ciężką sytuacją gospodarczą kraju w tej lub innej mierze odbiły się również na prasie polskiej. Zmiany organizacyjne przejawiały się na zewnątrz nie tylko w zmianie tytułów — rzekomo mało wyrazistych — niektórych gazet (gródecka gazeta „O tempo bolszewickie” od marca 1933 r. zaczyna wychodzić pod nazwą „Szturmowiec Nadzbruczański”, szepetowski „Głos Października” w kwietniu 1933 r. zmienił nazwę na „O bolszewickie kolektywy”, kamieński „Dzierżyniec” w listopadzie 1933 r. — na „Głos Metalowca”, a „Marchlewszczyzna Radziecka” w lutym 1934 r. — na „Szturmowiec Pól”), ujawniły się one również w krańcowo wyostrozonym tonie artykułów, wymagających maksymalnego zwiększenia dostaw zboża, w drukowaniu bezpodstawnych denuncjacji itp. Prasa polska w latach 1932—1935 musi być traktowana jako niewątpliwie bardzo naturalistyczny i nie zawsze pociągający dokument epoki pełnej wielkich aspiracji i gorzkich doświadczeń.

Rok 1933 nie był pierwszym — i ostatnim — w długiej serii lat nacechowanych negatywnymi przejawami okresu „kultu jednostki”. W prasie polskiej rok ten odznaczył się, między innymi, częstymi zmianami na stanowiskach redaktorskich, przy czym większość nazwisk usuwanych redaktorów (na przykład: L. Nowicki, W. Danicz, St. Lipiec, H. Panek, J. Slipko, M. Aloszyski) znika na zawsze ze szpalt prasy polskiej. Zmiany personalne dokonywały się jednocześnie z nawoływaniem do podniesienia prasy polskiej na wyższy poziom polityczny i społeczny⁵⁶. Represje dotknęły również wybitniejszych dziennikarzy polskich. Na plenum listopadowym

⁵⁵ Istniejące przy stacjach maszynowo-traktorowych (SMT) w latach 1933—1934 oddziały polityczne, utworzono dla wzmocnienia ustroju kolchozów w celu walki z sabotażem kułackim, pomocy przy przymusowym ściąganiu świadczeń zbożowych na rzecz państwa itp.

⁵⁶ R. M a k s y m o w s k i, *Polską prasę Ukrainy — na wyższy poziom*, „Sierp”, Kijów 1933, nr 89, s. 2—3.

Komitetu Centralnego i Centralnej Komisji Kontroli KP(b)U pierwszy sekretarz KC Stanisław Kosior oświadczył, że w sierpniu 1933 r. został aresztowany rzekomy kierownik POW na Ukrainie, wówczas kierownik oddziału agitacji i propagandy Czernihowskiego komitetu obwodowego KP(b)U B. Skarbek: „Jego najbliższymi współnikami byli ludzie z biletami partyjnymi w kieszeni, którzy posiadali nie mniej solidne stanowisko niż Politur i inni — oznajmił S. Kosior. U nas, na Ukrainie, jest z górą pół miliona Polaków, przy czym w niektórych miejscach stanowią oni dość zwarte masy, i oto okazuje się, że pracę wśród ludności polskiej powierzyliśmy tym ludziom. Oni dobierali i przygotowywali kadry wykładowców dla szkół polskich, oni dobierali, rozstawiali wszędzie władzę rejonową i wiejską. Nie ma co mówić o tym, że wszystkie te organizacje antyradzieckie obecnie w zasadzie zdruzgotaliśmy”⁵⁷. W ślad za aresztowaniem B. Szackiego-Skarbka i H. Politura zostali usunięci redaktorzy gazet: „Sierp” J. Teodor i „Bądź gotów” S. Ciosk.

Chorobliwa podejrzliwość, najbardziej chyba charakterystyczna cecha epoki kultu jednostki, odbiła się negatywnie na stanie i działalności prasy polskiej lat 1934—1935 i doprowadziła w końcu do jej upadku. W kwietniu 1934 r. powstała wprawdzie jeszcze jedna polska gazeta rejonowa pt. „Socjalistyczne Polesie” w Korosteniu, przy czym powstanie gazety, jak i dawniej, tłumaczono wymogami polityki narodowościowej. „Gazeta »Socjalistyczne Polesie« — pisał w powinszowaniu okolicznościowym tymczasowo pełniący obowiązki sekretarza Korosteńskiego Komitetu Rejonowego KP(b)U Kałasznikow — którą obecnie posiadają polskie masy pracujące rejonu korosteńskiego, jest potężnym orężem w rękach partii — kolektywnym agitatore, propagandzistą i organizatorem polskich mas pracujących w walce o urzeczywistnienie lenińskiej polityki narodowościowej partii, o rozwijanie polskiej kultury proletariackiej — narodowej pod względem formy i socjalistycznej pod względem treści, o zbudowanie bezklasowego społeczeństwa socjalistycznego”⁵⁸. Niemniej jednak szereg objawów świadczy o stopniowym zanikaniu i upadku prasy polskiej. Jeszcze w 1933 r. (prawdopodobnie w kwietniu) przestała wychodzić gazeta zatońska „Natarcie Socjalistyczne”⁵⁹. W 1934 r. wstrzymano wydawanie „Bolszewika Olewszczyzny”, nowogrodzko-wołyńskiego „Szturmu Socjalistycznego” oraz (prawdopodobnie w czerwcu) ploskirow-

⁵⁷ „Pograniczna Prawda”, Sławuta 1933, nr 95, s. 2.

⁵⁸ Kałasznikow, *Dzieło lenińskiej polityki narodowościowej*, „Socjalistyczne Polesie”, Korosten 1934, nr 1, s. 1.

⁵⁹ Chronologia dat wstrzymania wydania polskich gazet napotyka na bardzo wielkie trudności. Wiadomości tego rodzaju nie były rejestrowane przez Książkową Izbę Ukrainy w Charkowie, czy też przez Wszechzwiązkową Izbę Książkową w Moskwie — instytucje powołane do prowadzenia urzędowej bibliografii.

skiego „Kolektywisty Pogranicza”. Po dwóch miesiącach istnienia przestało wychodzić korosteńskie „Socjalistyczne Polesie”.

Charakterystyczną ilustracją upadku prasy polskiej mogą być również dane liczbowe dotyczące wysokości nakładów⁶⁰. I tak nakład marchlewskiego „Szturmowca Pól” od lutego 1934 r. do sierpnia 1935 r. spadł z 2500 egz. do 1646 (przy końcu 1934 r. wydawany był w nakładzie 900 egz.). Nakład zaślawskiej gazety „O wieś socjalistyczną” od stycznia 1934 r. do lutego 1935 r. spadł z 1060 egz. do 900, z tym że w lutym 1934 r. nakład obniżono do 495 egz. Sławucka „Pograniczna Prawda”, wydawana w styczniu 1934 r. w 600 egz., w kwietniu 1935 r. drukowana była w 325 egz. W styczniu 1935 r. gazetę tę wydano już tylko w 160 egz. Gródecki „Szturmowiec Nadzbruczański” wydawany w kwietniu 1933 r. w 3500 egzemplarzach we wrześniu 1935 r. drukowany był w 900 egz. (w styczniu tego samego roku — zaledwie w 250 egz.). Nakład wołoczyskiego „Komunarda Pogranicza” spadł z 1870 egz. w grudniu 1934 r. do 850 w styczniu 1935 r., by w kwietniu 1935 r. znów osiągnąć 1445 egz. i dotrwać w tym nakładzie do września 1935 r. Baranowską gazetę „O kolektyw bolszewicki”, drukowaną w styczniu 1934 r. w 400 egz., w sierpniu wydano zaledwie w 165 egz. i tylko w lutym 1935 r. nakład gazety osiągnął 330 egzemplarzy.

28 lutego 1935 r. w gazecie „Sierp” został opublikowany komunikat pełnomocnika Komisji Kontroli Partyjnej przy KC Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików) na obwód Kijowski o zbadaniu sprawy pracowników rejonu marchlewskiego i w konsekwencji „za kułacką politykę” usunięto z szeregów partii kierownictwo rejonu⁶¹. „Wróg klasowy — kułak, nacjonalisci polscy, agenci faszystwu polskiego, korzystając z przytępienia czujności klasowej rejonowych organizacji, prowadzili tu na wielką skalę swą podłą szkodniczą robotę i przeto obecnie nie wolno ani na chwilę osłabiać swej czujności klasowej, trzeba w dalszym ciągu walczyć o całkowite zdruzgotanie nacjonalistycznych niedobitków” — skomentowano fakt rzekomego szkodnictwa na Marchlewszczyźnie w następnym numerze „Sierpa”⁶².

⁶⁰ Dane te, w związku z wielkimi brakami gazet, są bardzo niekompletne. Należy podkreślić, że w niektórych przypadkach (dotyczy to zwłaszcza prasy republikańskiej) nakłady nie były podawane. Tak, na przykład, nakład „Sierpa” nie był podawany na ostatniej stronie gazety od drugiej połowy 1930 r., nakład „Głosu Młodzieży” — od drugiej połowy 1929 r., nakład „Bądź gotów” — od drugiego kwartału 1932 r. Nie podawano również nakładu kamienieckiej gazety miejskiej „Głos Metalowca”, od stycznia 1934 r. zaprzestano podawać nakład berdyczowskiej gazety „O bolszewickie kolektywy”.

⁶¹ U pełnomocnika Komisji Kontroli Partyjnej przy KC WKP(b) na obwód Kijowski, „Sierp”, Kijów 1935, nr 28, s. 2.

⁶² Marchlewszczyzna musi być godna imienia Marchlewskiego, „Sierp”, Kijów 1935, nr 29, s. 4.

Dalsze wydarzenia podajemy w kolejności chronologicznej: w lutym 1935 r. wstrzymano wydawanie sześciu gazet: żytomierskiego „Wołynia Radzieckiego”, baranowskiej „O kolektyw bolszewicki”, zasławskiej „O wieś socjalistyczną”, horodnickiego „Sztandaru Socjalizmu”, berdyczowskiego „Szturmu Bolszewickiego” oraz, prawdopodobnie, połońskiej „Łączności Wytwórczej”. W kwietniu przestała wychodzić „Sławucka Prawda”. 9 kwietnia w Kijowie ukazał się ostatni numer (960 licząc od pierwszego numeru z roku 1925) gazety „Głos Młodzieży”, wydawanej (od września 1934 r.) na szczeblu centralnym jako organ KC Wszechzwiązkowego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży i KC Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy⁶³.

15 sierpnia 1935 r. ukazał się ostatni numer — 663 — najstarszej, wydawanej przez sześć lat, polskiej gazety rejonowej w Marchlewsku „Szturmowiec Pól”. 17 sierpnia 1935 r. przez Marchlewski Komitet Rejonowy KP(b)U została przyjęta krótka uchwała „O zmianie nazwy gazety rejonowej »Szturmowiec Pól«” następującej treści: „Nazwę gazety rejonowej »Szturmowiec Pól« zmienić na »За більшовицький наступ“⁶⁴. W niespełna dwa miesiące później rejon marchlewski został rozwiązany, a dawnej siedzibie władz rejonowych przywrócono poprzednią nazwę Dowbysz.

We wrześniu zawieszono wydawanie dalszych trzech gazet rejonowych — wołoczyskiej „Komunard Pogranicza”, gródeckiej „Szturmowiec Nadzbruczański” oraz gazety „Kolektywista Emelczyńszczyzny”. 22 września ukazał się ostatni numer — 302 — gazety pionierskiej „Bądź gotów”, wydawanej (od września 1933 r.) również na szczeblu centralnym jako organ KC WLKZM oraz KC LKZMU.

10 października został wydany ostatni numer kamieńskiej gazety „Głos Metalowca” (jeszcze w marcu przekształconej z gazety miejskiej w gazetę fabryczną). Wreszcie 30 października 1935 r. ukazał się ostatni — 1438 — numer polskiej gazety republikańskiej „Sierp”, przekształconej w nową gazetę „Głos Radziecki”, znacznie odbiegającą profilem i charakterem od swego formalnego poprzednika.

Należy wspomnieć jeszcze nazwiska tych ostatnich redaktorów gazet rejonowych i miejskich, które od roku 1935 na zawsze znikają ze stronic polskiej prasy radzieckiej: P. Wodziński (redaktor „O wieś socjalistyczną” od kwietnia 1932 r. do lutego 1935 r. i „Komunarda Pogranicza” od marca 1935 r.); S. Niemcewicz (redaktor od maja 1932 r. „Szlaku Października” i „O bolszewickie kolektywy”); K. Maj („Pograniczna Prawda” do

⁶³ Do września 1935 r. „Głos Młodzieży” był drukowany jeszcze jako oddzielna stronica w gazecie „Sierp”.

⁶⁴ *Постанова Мархлевського РПК від 17 серпня 1935 р.*, „За більшовицький наступ“, Marchlewsk 1935, nr 92, s. 1.

czerwca 1933 r. i „Szturm Bolszewicki” od stycznia 1934 r.); S. Maj („Wołyń Radziecki”, daty początku pracy redaktorskiej nie ustalono); J. Stawiński („Kolektywista Emeleczyńszczyzny” od stycznia 1933 r.); B. Berg („Kolektywista Pogranicza” od marca 1933 r.); P. Babiczuk („Pograniczna Prawda” od czerwca 1933 r.); J. Wirkowski („Marchlewszczyzna Radziecka”, potem „Szturmowiec Pól”, od listopada 1933 r.); G. Rzepnicki („Socjalistyczne Polesie” od kwietnia 1934 r.); S. Maskiewicz („O kolektyw bolszewicki” od września 1934 r.); W. Cichowicz („Sztandar Socjalizmu” od grudnia 1934 r.); B. Pogorzelski („Komunard Pogranicza” od grudnia 1934 r. — lub wcześniej — do marca 1935 r. i „Szturmowiec Nadzbruczański” od kwietnia 1935 r.); K. Łęcki („Głos Metalowca” od lutego 1935 r.).

W październiku 1935 r. zakończył się kolejny etap w historii prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej.

L a t a 1936—1938

Jedyna wychodząca na Ukrainie Wschodniej od 4 listopada 1935 r. codzienna gazeta polska „Głos Radziecki” mało przypominała swe poprzedniczki — nawet gazetę republikańską „Sierp”, której formalnie była kontynuatorką. W związku z likwidacją polskiego rejonu administracyjnego, polskich rad wiejskich, większości instytucji kulturalno-oświatowych, materiał specyficznym polski prawie zupełnie znika ze szpalt gazety. „Głos Radziecki” przeistoczył się w standaryzowaną gazetę polityczno-informacyjną.

L a t a 1939—1950

Z włączeniem Ukrainy Zachodniej do Ukrainy Radzieckiej we wrześniu 1939 r. znacznie zwiększyła się liczba ludności polskiej. Zgodnie z przybliżoną oceną tereny nowo utworzonych obwodów zachodnich Ukrainy Radzieckiej zamieszkiwało około 1 600 000 Polaków (razem z uchodźcami z zachodu), osiadłych przeważnie w miastach i miasteczkach obwodów lwowskiego i tarnopolskiego. Nowa sytuacja powołała do życia prasę przeznaczoną dla ludności polskiej tych terenów.

Już na drugi dzień po przekroczeniu granicy polsko-radzieckiej (17 września) oddział polityczny Frontu Ukraińskiego rozpoczął wydawanie gazety codziennej „Słowo Żołnierza”, przeznaczonej do bezpłatnego rozpowszechniania wśród ludności cywilnej, jak również wśród żołnierzy armii polskiej. Redaktorem gazety został członek kolegium redakcyjnego kijowskiego „Głosu Radzieckiego” I. Mańkowski. Od 27 września 1939 r. gazeta ukazywała się (przez parę dni w Tarnopolu, a potem stale we

Lwowie) pod nazwą „Czerwony Sztandar” i nazwę tę zachowała do ostatnich dni swego istnienia. Podtytuł gazety odzwierciedla wszystkie fazy organizacyjne, przez które przeszła władza radziecka na Ukrainie Zachodniej: w listopadzie 1939 r. gazeta stała się organem Tymczasowego Zarządu Obwodu Lwowskiego, w grudniu 1939 r. — organem lwowskich władz partyjnych i administracyjnych na szczeblu obwodowym (później również miejskim).

Bardzo krótkotrwały był żywot polskiego czasopisma satyrycznego „Krokodyl na Zachodniej Ukrainie”, wydawanego we Lwowie od 16 do 26 października 1939 r., pod redakcją znanego pisarza rosyjskiego Eugeniusza Pietrowa (1903—1942) przy współuczestnictwie lwowskich sił literackich.

Na początku 1941 r. dalsze wydawanie polskiej gazety republikańskiej „Głos Radziecki” wydało się zbędne — 15 stycznia 1941 r. w Kijowie ukazał się ostatni jej numer. W roku 1941 rozpoczęto wydawanie drugiej z kolei polskiej gazety obwodowej. 23 maja ukazała się w Tarnopolu gazeta „Prawda Bolszewicka”, organ miejscowych władz partyjnych i administracyjnych.

Okupacja niemiecka ziem polskich spowodowała, jak wiadomo, dość dużą emigrację polskich intelektualistów lewicowych — wśród nich wielu dziennikarzy, literatów, pisarzy — na wschód. Większość z nich znalazła schronienie i jednocześnie pracę we lwowskich instytucjach kulturalnych, oświatowych, współpracowała w gazetach i czasopismach polskich. Dzieje tej emigracji wyświetlono dość dokładnie tak w literaturze polskiej, jak i ukraińskiej⁶⁵, w związku z tym można ograniczyć się do ogólnikowych wzmianek, naświetlających osiągnięcia polskich dziennikarzy i pisarzy w przededniu wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej w czerwcu 1941 r.

W styczniu 1941 r. w Moskwie ukazał się nr 1 miesięcznika literacko-społecznego „Nowe Widnokreği”, redagowanego we Lwowie przez kolegium w składzie: W. Wasilewska (1905—1964), T. Boy-Żeleński (1874—1941), J. Broniewska, Z. Dzierżyńska, J. Przyboś, H. Usijewicz. Do czerwca 1941 r. redakcja lwowska zdołała przygotować do druku i wydać 6 numerów miesięcznika. W lipcu 1941 r. redakcję czasopisma przeniesiono do Moskwy, później do Saratowa.

Prócz „Nowych Widnokreğów” we Lwowie rozpoczęto wydawać drugie czasopismo literackie — organ lwowskiej organizacji Związku Pisarzy Ukrainy. Pierwszy (i jedyny) numer kwartalnika „Almanach Literacki” ukazał się w kwietniu 1941 r. Opracowany był przez kolegium re-

⁶⁵ Z opracowań ukraińskich poświęconych historii emigracji polskiej lat wojennych na Ukrainie warto wymienić pracę П. Калениченко, *Польська прогресивна еміграція в СРСР в роки другої світової війни*, Kijów 1957.

dakcyjne polsko-ukraińskie — E. Szemplińska, J. Brzoza, S. J. Lec, J. Putrament i literat ukraiński O. Desniak (1909—1942). Słowo wstępne, napisane w stylu charakterystycznym dla lat czterdziestych, precyzowało zadanie czasopisma w ten sposób: „Pismo to będzie ogniwem, które złączy tradycje polskiej narodowej kultury, tej prawdziwej kultury demokratycznej, postępowej, z osiągnięciami kultury socjalistycznego państwa, ojczyzny wielu narodów, ojczyzny wszystkich pracujących. Będzie ono dalszym ciągiem tych wszystkich pism polskich, demokratycznych, postępowych, które polska myśl rewolucyjna rozpałała w mrokach kapitalistycznego ustroju i które mrok ten raz po raz dławiał, które zamykała i konfiskowała łapa reakcyjnego rządu, które kreślił i ciał reakcyjny cenzor. Lecz jednocześnie — pismo to, to pismo radzieckie, pismo kraju zwycięskiej rewolucji”⁶⁶.

Lata 1939—1941 przyniosły niewątpliwie ożywienie w zakresie wydawnictwa polskiej prasy na Ukrainie, niemniej jednak i treść, i kierunek wydawnictw świadczą dobitnie, że nie została jeszcze przełamana nieufność lat 1935—1937, spotęgowana w roku 1938 bezpodstawnymi oskarżeniami wysuniętymi przeciw kierownictwu KPP, brzemieniami w tragiczne skutki.

Wojna niemiecko-radziecka przerwała wydawanie obu polskich gazet obwodowych, jak również „Almanachu Literackiego”. 27 czerwca 1941 r. ukazał się we Lwowie nr 539 „Czerwonego Sztandaru”, na którym wydawanie gazety przerwano na ponad trzy lata. Mniej więcej w tym czasie przestano wydawać „Prawdę Bolszewicką”.

Gdy 27 lipca 1944 r. Lwów został wyzwolony przez wojska radzieckie, na parę dni, od 9 sierpnia, wznowiono wydawanie dziennika „Czerwony Sztandar” (pod redakcją ostatniego przed 1941 r. redaktora „Głosu Radzieckiego” S. Gruszkiewicza)⁶⁷. Wydawany najpierw w dziesięcioletnim, od 1949 r. w pięcioletnim nakładzie, „Czerwony Sztandar” przestał wychodzić 16 czerwca 1950 r. Uchwałą o zaprzestaniu wydawania przyjęto w związku z wyjazdem większości ludności polskiej z obwodu lwowskiego do Polski⁶⁸. W ostatnim numerze dziennika ukazał się krótki

⁶⁶ Od redakcji, „Almanach Literacki”, Lwów 1941, nr 1, s. 5.

⁶⁷ Charakterystyczne, że odnawiając wydawnictwo dziennika, nowa redakcja nie miała wiadomości o wydanych w czerwcu 1941 r. numerach 149 (538) i 150 (539). Dlatego przy wznowieniu gazety w 1944 r. nr 1 otrzymał równocześnie fałszywą numerację ogólną (nr 538).

⁶⁸ Zgodnie ze spisem ludności z 1959 r. obwód lwowski zamieszkuje 59 139 Polaków — z nich 29 851 używa języka polskiego jako mowy potocznej. Na całej Ukrainie liczone w 1959 r. 363 297 Polaków, z których 68 194 używa potocznie języka polskiego (zob. *Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 г., Украинская ССР*, Moskwa 1963, s. 168, 179). Ludność polska Ukrainy korzysta, oczywiście bez jakichkolwiek ograniczeń z prasy polskiej wydawanej w Polsce.

komunikat: „Z dniem 16 czerwca b. r. »Czerwony Sztandar« przestaje wychodzić. Abonenci mogą zaprenumerować inne pisma lub odebrać pieniądze w miejskim oddziale »Sojuzpechat'«⁶⁹ i w rejonowych urzędach pocztowych za okazaniem pokwitowania”⁷⁰.

3. BIBLIOGRAFIA PRASY POLSKIEJ NA UKRAINIE RADZIECKIEJ (1918—1950)

We wstępnej części artykułu zwrócono już uwagę na to, że dotychczasowe opracowania bibliograficzne, jak również dane zawarte w urzędowych wykazach bibliografii państwowej, nie są dokładne w odniesieniu do prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej. W związku z tym, że prasa polska wydawana na Ukrainie Radzieckiej należy do rzadkości — nie tylko z punktu widzenia bibliotek polskich, w nielicznych przypadkach rozporządzających poszczególnymi numerami polskich gazet lub czasopism⁷¹, wydawanych w ZSRR⁷², ale również z punktu widzenia bibliotek radzieckich, w których kompletowaniu prasy polskiej nie zawsze poświęcano należyłą uwagę — autor niniejszego artykułu zdecydował się na opracowanie bibliografii szczegółowej prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej za lata 1918—1950.

Przy opracowaniu bibliografii autor szedł dwiema drogami. Z jednej strony wykorzystał istniejącą literaturę historyczną i bibliograficzną, z drugiej — przeprowadził kwerendę w szeregu bibliotek radzieckich. Druga droga dała lepsze rezultaty, gdyż tylko w ten sposób autorowi udało się odnaleźć niektóre zupełnie zapomniane polskie wydawnictwa periodyczne.

Kwerendę przeprowadzono przede wszystkim w następujących bibliotekach: Państwowa Publiczna Biblioteka Akademii Nauk Ukrainy w Ki-

⁶⁹ Przedsiębiorstwo zajmujące się kolportażem gazet i czasopism.

⁷⁰ *Do wiadomości czytelników*, „Czerwony Sztandar”, 1950, nr 118, s. 4.

⁷¹ Autor stosuje inną niż przyjęta w Polsce terminologię przy określaniu rodzajów opisywanych czasopism (gazety i czasopisma). Terminologia ta jest powszechnie przyjęta w ZSRR, a nawet według tej klasyfikacji podzielone są zbiory w bibliotekach.

⁷² Dla lat 1917—1920 wiadomości o egzemplarzach przechowywanych w głównych bibliotekach polskich (Biblioteka Narodowa, Biblioteki Uniw. Warsz. i Zakładu Historii Partii w Warszawie oraz Biblioteka Jagiellońska w Krakowie) podaje Z. Łukawski w cytowanym wyżej artykule. Informacja o prasie znajdującej się w Bibliotece Jagiellońskiej zawarta jest w opracowanym przez K. Tatarowicz *Katalogu poloników periodycznych wydanych zagranicą do r. 1939. Zbiory Biblioteki Jagiellońskiej*, Kraków 1961.

jiowie⁷³, Izba Książkowa w Charkowie⁷⁴, Biblioteka Naukowa Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. I. Franki⁷⁵, Państwowa Biblioteka ZSSR im. W. Lenina w Moskwie oraz Państwowa Biblioteka im. M. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie. W poszczególnych przypadkach wykorzystywano również mniej bogate zasoby innych bibliotek (Naukowej Biblioteki Ministerstwa Kultury we Lwowie, Biblioteki Instytutu Marksizmu-Leninizmu przy KC KPZR w Moskwie), zasięgano wiadomości drogą korespondencyjną, mikrofilmowano najcenniejsze okazy⁷⁶. W ten sposób udało się włączyć do bibliografii mniej lub więcej kompletne opisy 78 czasopism i gazet. Za podstawę przyjęto opis *de visu* — tylko w nielicznych przypadkach autorowi nie udało się dotrzeć do oryginalnych numerów poszczególnych wydawnictw. Istnieje uzasadniona obawa, że niektóre z tych wydawnictw⁷⁷ nie zachowały się w ogóle i stracone są na zawsze dla badaczy.

W niektórych przypadkach — kiedy poszczególne dane nie dały się ustalić — autor zmuszony był używać kropek „...” lub znaku zapytania, zwłaszcza przy brakach dotyczących dat powstania lub upadku pisma. Przy końcu każdej pozycji bibliograficznej podana jest (w skróceniu, bez wyszczególnienia roczników i numerów) wiadomość o tym, w jakiej bibliotece znajduje się omawiane pismo.

Autor bibliografii daleki jest od tego, by uważać swą pracę za doskonałą, ale jest przekonany, że dalsze poszukiwania biblioteczne oraz archiwalne pomogą ustalić jeszcze szereg ważnych szczegółów (m. in. dotyczących dat rozpoczęcia i zaprzestania wydawania pism polskich). Możliwe jest jeszcze, oczywiście, odnalezienie zupełnie nieznanymi wydaw-

⁷³ Zbiory czasopism polskich ucierpiały niestety bardzo podczas tragicznego w skutkach pożaru biblioteki 24—25 maja 1964 r. Autor artykułu korzystał z tych zbiorów jeszcze przed pożarem. Zasoby gazet polskich nie ucierpiały zupełnie.

⁷⁴ Autor wyraża podziękowanie M. Bahryczowi i D. Mazusowi (Izba Książkowa w Charkowie) za udostępnienie maszynopisu ich bibliografii *Періодичні видання УРСР. 1917—1960. Газети. Бібліографічний довідник*.

⁷⁵ Przy kwerendzie w tej oraz w innych bibliotekach i zbiorach lwowskich posługiwano się również katalogiem H. A. Щирба, *Більшовицькі газети часів Жовтневої революції й громадянської війни (1917—1921 рр.)*. *Зведений каталог матеріалів, що переходять в збірках м. Львова*, Lwów 1960.

⁷⁶ Autor wyraża swą wdzięczność J. Myślińskiemu (Pracownia Historii Czołpiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. PAN w Warszawie) za nadesłanie mikrofilmów szeregu unikalnych wydawnictw znajdujących się w zbiorach polskich.

⁷⁷ Na przykład, „Bolszewik Pogranicza”, Gródek 1933; „Czerwony Kolektywista”, Ługińsk 1933; „Komunistka”, Charków 1921; „O bojową Radę Wiejską”, Charków 1930; „Szturm Socjalistyczny”, Nowogród Wołyński 1932—1934; „Szturmowiec Łanów Kolektywnych”, Felsztyn 1933; „Walcmy o urodzaj”, Charków 1929. Wszystkie te wydawnictwa, których nie udało się odszukać nawet jednego numeru, oznaczono w bibliografii gwiazdką.

nictw prasowych — efemeryd, typu sezonowych gazet wiejskich lub jednodniówek. Wydaje się jednak, że uzupełnienia te nie mogą być wielkie i nie mogą w sposób istotny zmienić ogólnego poglądu na rozwój prasy polskiej na Ukrainie Radzieckiej w latach 1918—1950.

*

Opis bibliograficzny przeprowadzono zgodnie z przyjętymi zasadami. Mając na uwadze unikalność opisywanej prasy autor świadomie uwzględnił wszystkie szczegóły (dokładne dane o zmianach podtytułów, redaktorów, nakładów, drukarni). Autor jest głęboko przekonany, że tylko taka dokładność może przekształcić bibliografię w pełnowartościowe źródło badania zarówno historii dziennikarstwa polskiego, jak i dziejów polskiego życia społecznego i kulturalnego na Ukrainie.

Dla lepszej orientacji w materiale we wszystkich tych przypadkach, kiedy wydawnictwo periodyczne, nie zmieniając tytułu, zmieniło jednak swój charakter (przekształcenie z gazety w czasopismo lub odwrotnie), opis bibliograficzny podawano jak dla dwu odrębnych wydawnictw. Dotyczy to pism „Bądź gotów”, „Głos Komunisty”, „Głos Młodzieży”, „Sierp”.

W opisie bibliograficznym wykorzystywano wyłącznie te elementy opisu, które znajdują się w samym wydawnictwie. Wszystkie inne wiadomości (dotyczące na przykład składu redakcji, wysokości nakładu itp.), pochodzące z innych źródeł, wykorzystano tylko w tekście artykułu, zaś w opisie bibliograficznym nie zostały one powtórzone.

Bibliografię zaopatrzono w indeks nazwisk redaktorów oraz miejsc wydania.

Wykaz skrótów użytych w bibliografii*

BAN	Державна Публічна Бібліотека Академії Наук УРСР, Київ
BC	Biuro Centralne
b.d.	bez daty
b. druk.	bez podania drukarni
BIML	Библиотека Института Марксизма-Ленинизма при ЦК КПСС, Москва
BJ	Biblioteka Jagiellońska, Kraków
BL	Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина, Москва
b.m.	bez podania miejsca wydania
BN	Biblioteka Narodowa, Warszawa
BNL	Наукова Бібліотека Міністерства Культури УРСР, Львів
b. nakł.	bez podania nakładu
b. red.	bez podania redakcji
BSSz	Государственная Публичная Библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Ленинград
BUL	Наукова Бібліотека Львівського Державного Університету ім. І. Франка, Львів
BUW	Biblioteka Uniwersytecka, Warszawa
b. wyd.	bez podania wydawnictwa
Centrwydaw	Центральное издательство народов СССР
DOK	Dziesięca Organizacja Komunistyczna
druk.	drukarnia
ĶC	Komitet Centralny
kol. red.	kolegium redakcyjne
KP	Книжная палата УРСР, Харків
KPRP	Komunistyczna Partia Robotnicza Polski
LKO	Ludowy Komisariat Oświaty
LKZMU	Leninowski Komunistyczny Związek Młodzieży Ukrainy
LZKMU	Leninowski Związek Młodzieży Komunistycznej Ukrainy
MKP	Miejski Komitet Partii
nakł.	nakład
OK	Obwodowy Komitet
odp. red.	odpowiedzialny redaktor
pt.	pod tytułem
RK	Rejonowy Komitet
RKNW	Rejonowy Komitet Niezamożnego Włościanstwa
RKP	Rejonowy Komitet Partii
RKW	Rejonowy Komitet Wykonawczy
RMZZ	Rada Miejska Związków Zawodowych
RR	Rada Rejonowa
RRZZ	Rada Rejonowa Związków Zawodowych
red.	redakcja, redaktor
red. odp.	redaktor odpowiedzialny
s.	stronic
t. p. o. red.	tymczasowo pełniący obowiązki redaktora
t. sp. ob. red.	tymczasowo spełniający obowiązki redaktora

* Wszystkie inne skróty rozwiązano w tekście opisu w nawiasach kwadratowych.

USRR	Українська Соціалістична Республіка Радziecka
Ukrderzhnascmenwudaw	Українське Державне Видавництво Національних Меншостей
WLKZM	Wszechzwiązkowy Leninowski Komunistyczny Związek Młodzieży
wyd.	wydawca, wydawnictwo
ZHP	Zakład Historii Partii przy KC PZPR, Warszawa
ZPK	Zakładowy Partyjny Komitet
zast. red. odp.	zastępca redaktora odpowiedzialnego
zob. poz. nr	zobacz pozycja numer
źr.	źródło
ВУЦВК	Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет
druk.	drukarnia
КП(б)У	Комуністична Партія (більшовиків) України
УПО	Українське Поліграфічне Об'єднання
УПТ	Український Поліграфічний Трест
УСРР	Українська Соціалістична Радянська Республіка
ЦК	Центральний Комітет

BIBLIOGRAFIA

1. ALMANACH LITERACKI. Kwartalnik lwowskiej organizacji Związku Pisarzy USRR. Lwów 1941. Państwowe Wydawnictwo Mniejszości Narodowych USRR. Kol. red.: Elżbieta Szemplińska — red. odp., Jan Brzoza, Aleksander Desniak, Stanisław Jerzy Lec, Jerzy Putrament. 15 поліграф[ічна] фабрика УПТ.

Nr 1 (b.d., jedyny)*.
S. 132.
B. nakł.
BUL, BL.

2. БАДՃ ГОТՕՎ. Dwutygodnik ilustrowany dla pionierów i dzieci. Organ Biura Centr[alnego] Komunistycznego Ruchu Dziecięcego przy KC LZMKU i Ludowego Komisariatu Oświaty USRR. Charków 1929—1931. Centrwydaw. Kol. red., J. Teodor — red. odp. Трест „Харків-Друк“, 1 druk. „Комуніст“.

1929. Nr 1 (styczeń) — nr 23—24 (grudzień).
1930. Nr 1—2 (styczeń) — nr 23—24 (grudzień).
1931. Nr 1—2 (styczeń) — nr 23—24 (grudzień).
S. 14—34.

Nakł.: 2000 (1929, od nr 1), 2500 (nr 4), 2000 (nr 5), 2500 (nr 6), 2000 (od nr 7), 1550 (nr 16—17), b. nakł. (1931, od nr 15—16), 2100 (1932, od nr 1—2), 1600 (nr 3—4), b. nakł. (nr 5), 3000 (od nr 6), b. nakł. (od nr 9 do końca wydawnictwa).

* Podpisany do druku 22 kwietnia 1941 r.

Zmiana wyd.: Ukrderżnacmenwydaw (1931, od nr 21—22).

Zmiany red.: wychodzi pod redakcją Kozejki, A. Szredzińskiego, St. Szejna, St. Szumela i J. Teodora (1929, nr 2 i nr 16—17), red. odp. J. Teodor (1929, nr 3—15), kol. red. (1931, od nr 15—16), t.p.o. red. W. Walczak (1931, od nr 19—20 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Державний трест „Харполіграф“, 1 druk. „Комуніст“ (1929, od nr 6), druk. видавництва ЦК КП(б)У „Комуніст“ (1931, od nr 15—16), Перша інтернаціональна книжково-журнальна фабрика УПО (od nr 19—20 do końca wydawnictwa).

Dalej jako gazeta pod niezmiennym tytułem (zob. poz. nr 3).

Dodatki:

Nadz wyczejne zadania dla pionierów i uczniów. [1930]. Wyd. Sekcji wychowania społecznego LKO. Centrwydaw. S. 39. Nakł. 4500.

Бадź готów. Gazetka. Organ Biura Centr[alnego] Komunistycznego Ruchu Dziecięcego przy KC LZMKU i Ludowego Komisariatu Oświaty USRR. [1930]. Nr 1 (lut.). S. 4.

BAN, KP, BSSz.

3. БАДЖ ГОТОВ. Organ Biura Centralnego Komunistycznej Organizacji Dziecięcej przy KC LKZMU i Ludowego Komisariatu Oświaty USRR. Charków, Kijów 1932—1935. Ukrderżnacmenwydaw. Т. р. о. red. odp. W. Walczak. Укр[аїнське] поліграф[ічне] об'єднання, 1 інтернаціональна книжково-газетна ф[абрика].

1932. Nr 1 (18 października) — nr 11 (31 grudnia).

1933. Nr 1 (3 stycznia) — nr 87 (31 grudnia).

1934. Nr 1 (4 stycznia) — nr 119 (31 grudnia).

1935. Nr 1 (4 stycznia) — nr 85 (22 września; ostatni).

S. 4.

B. nakł.

Zmiany podtytułu: Organ BC DOK KC WLKZM i KC LKZMU (1933, od nr 48), Organ KC WLKZM i KC LKZMU (1935, od 39 do końca wydawnictwa).

Zmiany miejsca wyd.: Charków (1932, od nr 1), Kijów (1933, od nr 31 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: red. odp. St. Ciosk (1932, od nr 4), red. odp. Czesław Maj (1933, od nr 24), t. p. o. red. odp. A. Zajączkowski (od nr 74), red. odp. Cz. Maj na przemian z t. p. o. red. odp. (później — zast. red.) B. Bielewiczem i t. p. o. red. odp. K. Śliwińskim (od nr 87), red. odp. Cz. Maj na przemian z zast. red. odp. B. Bielewiczem (1935, od nr 8), t. p. o. red. odp. B. Bielewicz (od nr 61), t. p. o. red. odp. J. Szuszkowski (od nr 76), t. p. o. red. odp. Bielewicz (od nr 78 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: 1 інтернац[и]онал[ьна] друк. (1933, od nr 16), Газ[етно]-журн[альна] друк. [Кі]ївського [обласного] у[правління] л[егкої] промисловості (1933, nr 31), Газ[етно]-журн[альна] друк. в[і]дпавницт[ва] „Пролетарька[правда“ (od nr 32 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja czasopism „Бадж готów“ (zob. poz. nr 2).

Dodatki:

Stroniczka Literacka. 1933. Nr 1 (... kwietnia) — nr 17 (19 grudnia). S. 1.

Stronica Literacka. 1934. Nr 1 (10 stycznia) — nr 17 (24 listopada). S. 1; 1935. Bez numeracji — sześć numerów (4 stycznia — 12 września). S. 1.

BAN, KP, BL, BSSz.

4. БИУЛЕТЫН „ГЛОСУ КОМУНИСТЫ“. [Kijów] 1920. Wyd. wydziału politycznego Wojennej Rady Rewolucyjnej N-tej Armii Czerwonej. [B. red., b. druk].

Nr 1 (20 czerwca) — nr 18 (11 lipca; ostatni).

S. 1 (drukowano jako plakat).

B. nakł.

BAN.

BOLSZEWICKA ZMIANA. Organ Marchlewskiego RK LKZMU. Marchlewsk 1933 — zob. poz. nr 29.

BOLSZEWICKA ZMIANA. Organ Marchlewskiego RK LKZMU. Marchlewsk 1934 — zob. poz. nr 69.

5. BOLSZEVIK OLEWSZCZYŹNY. Organ RKP, RKW i RRZZ. Olewsk 1932—1934. Олевська рай[онна] друк.

1932. Nr 1 (... marca) — nr 39 (... grudnia).
1933. Nr 1 (... stycznia) — nr ? (... grudnia)*.
1934. Nr 1 (... stycznia) — nr ?

S. 2.

Nakł. 300 (1933, nr 35).

Red.: Ё. А. Бедренко (1933, nr 35), В. Іваніcki (w lipcu 1933 oraz na początku 1934).

BAN.

* 6. BOLSZEVIK POGRANICZA. Organ oddziału politycznego Gródeckiej M[aszynowo-]t[rafaktorowej] stacji. Gródek 1933.

Innych szczegółów brak.

Zr.: Reprodukacja w gazecie „За більшовицькі теми“, Городок 1933, nr 108, s. 3.

* 7. CZERWONA WIEŚ. [Dodatek do czasopisma]. Червоне село. Щомісячний журнал ВУЦВК для сільських робітників. Харків 1930. № 6 (червень).

Zr.: Katalog roboczy prasy Ukrainy w oddziale czasopism. BAN.

* 8. CZERWONY KOLEKTYWISTA. Bezpлатny dodatek do gazety „Ługańska Komuna”. Organ Ługińskiego RK KP(b)U, RKW i RR Zw[iązków] Zaw[odowych]. Ługińsk 1933.

Innych szczegółów brak.

Zr.: Reprodukacja w gazecie „Sierp”, Charków 1933, nr 58, s. 1.

9. CZERWONY SZTANDAR. Gazeta codzienna Zarządu Politycznego Frontu Ukraińskiego. [B.m.] Tarnopol, Lwów 1939—1941, 1944—1950. Red. odp. I. Mańkowski. [B. druk.].

1939. Nr 6 (27 września; pierwszy) — nr 33 (31 grudnia).

1940. Nr 84 (1 stycznia) — nr. 339 (31 grudnia).

1941. Nr 1 (1 stycznia) — nr 150 (27 czerwca).

1944. Nr 1 (9 sierpnia) — nr 100 (30 grudnia).

1945. Nr 1 (1 stycznia) — nr 258 (30 grudnia).

1946. Nr 1 (1 stycznia) — nr 259 (30 grudnia).

1947. Nr 1 (1 stycznia) — nr 258 (31 grudnia).

1948. Nr 1 (1 stycznia) — nr 259 (31 grudnia).

1949. Nr 1 (1 stycznia) — nr 257 (31 grudnia).

1950. Nr 1 (1 stycznia) — nr 118 (15 czerwca, ostatni).

S. 2—8.

Nakł.: 10 000 (1944, od nr 9 do nr 42), 5000 (1949, od nr 26 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Tymczasowego Zarządu Obwodu Lwowskiego (1939, od nr 37), Organ Lwowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U i Obwodowego Komitetu Wykonawczego (od nr 66), Organ Lwowskiego Komitetu Obwodowego i Miejskiego KP(b)U i Obwodowego Komitetu Wykonawczego (1940, od nr 110), Organ Lwowskiego Komitetu Obwodowego i Miejskiego KP(b)U, Obwodowej i Miejskiej Rad Delegatów Pracujących (1944, od nr 1 do końca wydawnictwa).

Zmiany miejsca wyd.: b. m. (1939, do nr 7), Tarnopol (od nr 8), Lwów (od nr 11 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: red. odp. J. Markiewicz (1939, od nr 9), I. Mańkowski (od nr 32), zast. red. odp. W. Tichij (1940, od nr 204), red. odp. I. Mańkowski (od nr 209), zast. red. odp. W. Tichij (od nr 240), red. odp. I. Mańkowski (od nr 241), red. odp. E. Radecki (1941, od nr 95), red. odp. S. Gruszkiewicz (1944, od nr 1), zast. red. odp. J. Jankowski (1946, od nr 185), red. odp. S. Gruszkiewicz na przemian z zast. red. odp. J. Jankowskim (1946, od nr 208), zast. red. odp. J. Jankowski (1949, od nr 234 do końca wydawnictwa).

* Nr 35 został wydany 5 maja.

Zmiany druk.: b. druk. (1941, do nr 150), druk. wydaw[nictwa] „Wilna Ukraina” (1944, od nr 1), 2 państwowa druk. (od nr 6), Druk. nr 2 Lwowskiego zarządu dla spraw graficznych i wydawniczych (od nr 9), Druk. obwodowa Lwowskiego zarządu spraw graficznych i wydawniczych (1948, od nr 1), Druk. obwodowa Lwowskiego zarządu spraw przemysłu poligraficznego, wydawnictw i handlu księgarskiego (1950, od nr 45 do końca wydawnictwa).

BAN, BUL, BNL, BL.

10. DO ŚWIATŁA. Gazeta dla małopięsmiennych. Charków* 1927—1928. Wyd. Centralnego Polskiego Biura Oświatowego i Komisji dla Likwidacji Niepiśmienności przy Komisariacie Oświaty Ludowej USRR. Kol. red., red. odp. A. Srzedziński. Trust Państwowy „Kijew-Pieczat’”, 4 druk.

1927. Nr 1 (luty) — nr 3 (listopad, ostatni).

1928. Nr 1 (marzec) — nr 2—3 (grudzień, ostatni).

S. 16—24.

Nakł.: 3000 (1927, nr 1), 3500 (od nr 2), 3000 (1928, nr 2—3).

KP, BL, BSSz.

11. DZIERŻYNIIEC. (Dodatek do gazety „Держиниць” Kamieńskoje 1932—1933. Red. J. Slipko.

1932. Nr 1 (... kwietnia) — nr 52 (31 grudnia).

1933. Nr 1 (4 stycznia) — nr 76 (1 listopada, ostatni).

S. 2.

Nakł.: 700 (1932, od nr 10), 1000 (od nr 12), 1500 (od nr 39), 1000 (od nr 40 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Polska wkładka (1932, od nr 3), Dodatek do gazety „Держиниць” (od nr 13), Поль[ська] вкладка до газети „Держиниць”. Organ Kamieńskiego MKP, Rady Miejskiej i RMZZ (od nr 26 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. A. Niedźwiecki (1932, nr 19), red. J. Slipko (od nr 20), t. p. o. red. F. Nowakowski (od nr 40), red. J. Slipko (od nr 45), t. p. o. red. M. Waiczak (1933, od nr 19), red. J. Slipko (od nr 26), b. red. (od nr 32), t. p. o. red. A. Niedźwiecki (od nr 46), t. p. o. red. J. Szlifersztejn (nr 58), b. red. (od nr 62), red. J. Krawczyk (nr 64), t. p. o. red. J. Szlifersztejn (nr 65), b. red. (od nr 66), red. J. Krawczyk (od nr 68 do końca wydawnictwa).

Druk.: Kam[ieńska] druk. im. Worowskiego (1932, od nr 4 do końca wydawnictwa).

Dalej pod nazwą „Głos Metalowca” (zob. poz. nr 14).

KP, BAN, BL.

FOTO-GAZETA. Bezplatny dodatek do „Głosu Młodzieży”. Kijów 1928 — zob. poz. nr 15.

GŁOS ARMII CZERWONEJ. Organ Polskiej Sekcji Wydziału Międzynarodowej Propagandy Polit[ycznego] Uprawnienija Nar[odnego] Kom[isariatu] Spraw] Wojen[nych]. Kijów 1919 — zob. poz. nr 12.

GŁOS KOMSOMOLCA. Organ Baranowieckiego RK LKZMU. Baranówka 1934 — zob. poz. nr 40.

12. GŁOS KOMUNISTY. Organ Kijowskiego Komitetu Grupy Komunistów Polskich. Kijów, Charków 1919—1922. Wyd. Komitet Kijowski Grupy Komunistów Polskich. Kol. red. Druk. Kijowskiego Komitetu Wykonawczego.

1919. Nr 1 (12 marca) — nr 131 (25 sierpnia; ostatni).

1920. Nr 1 (1 stycznia) — nr 251 (31 grudnia).

1921. Nr 1 (1 stycznia) — nr 288 (31 grudnia).

1922. Nr 1 (1 stycznia) — nr 34 (2 marca).

S. 2—4.

* Drukowano w Kijowie.

Nakł.: b. nakł. 5000 (1921, od nr 34), 4000 (od nr 42), 3000 (od nr 67), 2800 (od nr 280 do nr 288), 2000 (1922, od nr 26 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Komitetu Kijowskiej Grupy Komunistów Polskich (1919, nr 2), Organ Kijowsk[iego] Komitetu Polskiej Sekcji Komunistycznej Partii Ukrainy (od nr 3), Wydawnictwo Kijowskiego Komitetu Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy (od nr 21), Wydawnictwo Centralnego Komitetu Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy (od nr 41), Wydawnictwo Biura Polskiego przy Gubernialnym Komitecie Kijowskim Komunistycznej Partii Ukrainy (1920, od nr 1), b. podtytułu (od nr 108), Organ Biura Polskiego agit[acji] i prop[agandy] na Prawobrzeżnej Ukrainie przy CK KPU (od nr 204), b. podtytułu (1921, od nr 11), Organ Sekretariatu Biura Polskiego CK KP(b)U na Prawobrzeżu (od nr 217), Wydawnictwo Biura Polskiego CK KP(b)U (od nr 253 do końca wydawnictwa).

Zmiany miejsca wyd.: Kijów (1919—1920, od nr 90), Charków (od nr 91 do nr 107), Kijów (od nr 108 do końca wydawnictwa).

Zmiany wyd.: Komitet Grupy Kijowskiej Komunistów Polskich (1919, nr 2), Komitet Kijowski Polskiej Sekcji Komunistycznej Partii Ukrainy (od nr 3), Komitet Kijowski Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy (od nr 21), Komitet Centralny Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy (od nr 42 do nr 131), Wyd. Komun[istycznej] „Trybuna” (1921, od nr 73 do nr 216).

Zmiany red.: wychodzi pod red. S. Konarskiego, B. Skarbka, S. Titowskiego i S. Wójta (1919, od nr 2), pod red. S. Konarskiego, B. Skarbka i S. Titowskiego (od nr 22), kol. red. B. Skarbak, S. Titowski (nr 24), kol. red. S. Konarski, B. Skarbak, S. Titowski (od nr 58), kol. red. F. Kon, B. Skarbak, S. Titowski (od nr 62), kol. red. (1920, od nr 1), red. Stefan Borski (1921, od nr 108 do nr 288), kol. red., odp. Stefan Borski (1922, od nr 28 i, oczywiście, poprzednich do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Druk. Rew[olucyjno-] Wojen[nego] Sowietu N-skiej armii (1920, od nr 1), Druk Rew[olucyjno-] Wojen[nego] Sowietu 12-ej armii (od nr 15 do nr 90), 1 druk. międzynarodowa (do nr 94), b. druk. (nr 108), Druk. Wyd[awnictwa] Polskiego przy Wydz[iałe] Polit[ycz-]nym Frontu Po[łudniowo-] Zach[odniego] (od nr 109), Druk. Polskiego Wydawnictwa Komunistycznego (od nr 204), 16 druk. radziecka (1921, od nr 34), 12 druk. radziecka (od nr 39), Druk. radziecka b. „Polit[iczeskoje] izdat[ielstwo]” (od nr 65), 12 druk. radziecka (nr 67), Druk. radziecka b. „Politizdat” (od nr 68), 4 druk. radziecka (od nr 184), 4 międzynarodowa druk. państwowa (od nr 216 do końca wydawnictwa).

Dalej jako czasopismo tygodniowe pod niezmiennym tytułem (zob. poz. nr 13).

Dodatek:

Głos Armii Czerwonej. Organ Polskiej Sekcji Wydziału Międzynarodowej Propagandy Polit[ycznego] Uprawnienia Nar[odnego] Kom[isariatu] Spraw Wojen[nych]. Wychodzi co tydzień jako dodatek do „Głosu Komunisty”. 1919. Nr 1 (17 lipca) — nr 5 (14 sierpnia). Red. odp. S. Konarski, S. 2.

BAN, BNL, BL, BSSz, BJ, ZHP.

13. GŁOS KOMUNISTY. Tygodnik. Organ Biura Polskiego KC KP(b)U. Kijów 1922. Red. Kolegium redakcyjne. 4 państwowa druk. międzynarodowa.

Nr 1—2 (21 marca) — nr 9—10 (... maja, ostatni).

S. 16.

Nakład.: 2000.

Kontynuacja gazety „Głos Komunisty” (zob. poz. nr 12).

BAN.

14. GŁOS METALOWCA. Organ Kamińskiego MKP, ZPK Dzierżyński, Rady Miejskiej i RBZZ. Zaporozie—Kamińskoje 1933—1935. Red. J. Krawczyk. Друк. ім. Вороб'євського.

1933. Nr 1 (7 listopada) — nr 13 (28 grudnia).

1934. Nr 14 (1 stycznia)* — nr 93 (28 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 48 (10 października).

S. 2—4.

B. nakł.

Zmiany podtytułu: Organ ZPK i Komitetu. Fabrycznego zakładu im. Dzierżyńskiego (1935, od nr 17 do końca wydawnictwa).

* W rzeczywistości nr 1.

Zmiany red.: red. E. Zima (1934, od nr 38), red. K. Łęcki (1935, od nr 13 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja gazety „Dzierżyniec” (zob. poz. nr 11).
KP, BL.

15. GŁOS MŁODZIEŻY. Dwutygodnik młodzieży robotniczo-włościańskiej Ukrainy Radzieckiej. Organ Komitetu Centralnego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy. Kijów 1925—1928. Kol. red. Trust państwowy „Kijew-Pieczat’” — 4 druk. międzynarodowa.

1925. Nr 1 (15 stycznia) — nr 23 (15 grudnia).
1926. Nr 1 (1 stycznia) — nr 36—37 (25 grudnia).
1927. Nr 1 (1 stycznia) — nr 47 (24 grudnia).
1928. Nr 1 (1 stycznia) — nr 39 (5 października, ostatni).
S. 4—20.

Nakł.: 2000 (1925, od nr 1), 1500 (nr 10—11), 2000 (od nr 12 do 1927, nr 24), b. nakł. (1927, nr 25 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Tygodnik młodzieży robotniczo-włościańskiej Ukrainy Radzieckiej. Organ Komitetu Centralnego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy (1927, od nr 1), Tygodnik polskiej młodzieży włościańskiej. Organ Komitetu Centralnego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy (od nr 14), Tygodnik polskiej młodzieży robotniczo-włościańskiej. Organ Komitetu Centralnego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy (1927, od nr 42 do końca wydawnictwa).

Zmiana red.: red. odp. Józef Sztajn (1927, od nr 33), t. p. o. odp. red. S. Dobrzyński (1928, od nr 18), red. odp. L. Poliszczuk (od nr 26—27).

Dalej pod niezmiennym tytułem — zob. poz. nr 16.

Dodatki:

Sprawozdanie polityczne KC WKP (b) — referat J. Stalina. O pracy na wsi — z referatu tow. Kosiora. Dodatek bezpłatny „Sierpa” i „Głosu Młodzieży”. 1927. W nr 46. Nakładem „Sierpa” i „Głosu Młodzieży”. S. 4. Nakł. 5000.

Skrzy... Zbiorek poezji. 1927. S. 80. Nakł. 3500.

Foto-Gazeta. Bezpłatny dodatek do nr 8 „Głosu Młodzieży”. 29 lutego 1928. S. 4. BAN, BL, BSSz.

16. GŁOS MŁODZIEŻY. Tygodnik polskiej młodzieży robotniczo-włościańskiej. Organ Komitetu Centralnego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy. Kijów, Charków 1928—1935. Red. odp. L. Poliszczuk. 4 druk.

1928. Nr 40 (12 października, pierwszy) — nr 51 (30 grudnia).
1929. Nr 1 (6 stycznia) — nr 45 (31 grudnia).
1930. Nr 1 (5 stycznia) — nr 93 (31 grudnia).
1931. Nr 1 (6 stycznia) — nr 97 (31 grudnia).
1932. Nr 1 (3 stycznia) — nr 176 (30 grudnia).
1933. Nr 1 (1 stycznia) — nr 172 (30 grudnia).
1934. Nr 1 (1 stycznia) — nr 175 (29 grudnia).
1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 45 (9 kwietnia, ostatni).
S. 4—6.

Nakł.: 1400 (1928, od nr 40), 1500 (nr 44), 1700 (nr 45), 1750 (nr 46), 2000 (nr 47), 2500 (od nr 48), 3000 (1929, od nr 16), 2100 (od nr 32), 1900 (nr 56), b. nakł. (od nr 37 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Tygodnik polskiej młodzieży robotniczo-włościańskiej ZSRR. Organ Komitetu Centralnego WLKZM i Komitetu Centralnego LKZMU (1929, od nr 10), Organ Komitetu Centralnego WLKZM i Komitetu Centralnego LKZMU. Gazeta polskiej młodzieży robotniczo-włościańskiej ZSRR (1930, od nr 1), Organ Komitetu Centralnego WLKZMU i Komitetu Centralnego LKZMU (od nr 81), Organ KC WLKZMU, KC LKZMU i Kijowskiego OK LKZMU (1933, od nr 75), Organ KC WLKZMU, KC LKZMU, KC LKZMU (1934, od nr 120 do końca wydawnictwa).

Zmiany miejsca wyd.: Kijów (1928, od nr 40), Charków (1929, od nr 32), Kijów (1933, od nr 75 do końca wydawnictwa).

Wyd.: „Центрвидав” (1930, od nr 1), Ukrderżnacmenwydaw (1932, od nr 28).

Zmiany red.: t. p. o. red. odp. S. Walczak (1929, nr 31), Kol. red. (nr 32), red. odp. St. Szumel (od nr 34), t. p. o. odp. red. St. Sztajn (1930, od nr 12), red. odp. St. Szumel na przemian z t. p. o. red. odp. S. Sztajnem (od nr 19), t. p. o. red. odp. B. Kutylński (1931, od nr 62), red.

odp. W. Walczak (od nr 77), t. p. o. red. odp. B. Bilewicz (1932, od nr 62), red. odp. W. Walczak na przemian z t. p. o. red. odp. B. Bilewiczem (od nr 68), red. odp. W. Walczak (1933, od nr 159), t. p. o. red. odp. J. Sosnowicz (1935, od nr 19), zast. red. odp. H. Borowska (nr 30), t. p. o. red. odp. J. Sosnowicz (od nr 31 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Державний трест „Харпозіграф“, 1 друк. „Комуніст“ (1929, od nr 32) Укр[аїнське] поліграфічне] об'єднання, 1 друк. „Комуніст“ (1930, od nr 47) Друк. видавництва ЦК КП(б)У „Комуніст“ (1931, od nr 1), 1 інтернаціональна книжково-газетна фабрика УПО (od nr 80), Газ[етно-журн[альна] друк]. К[іївського] об[ласного] у[правління] м[аслої] ш[промислової] (1933, od nr 75), Друк. вид[авництва] в Києві [сьогошнього] ком[ітету] „Пр[олетарська] правда“ (1933, od nr 77 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja tygodniowego czasopisma „Głos Młodzieży” (zob. poz. nr 15).

Dalej jako dodatek do gazety „Sierp” (zob. poz. nr 54).

Dodatki:

Як поднієш ґродзaje. 1929. Rozdział 1] (2 marca) — rozdział 2 (8 marca). S. 32. BAN, KP, BL, BSSz.

GŁOS MŁODZIEŻY. Organ KC WLKZMU i KC LKZMU. Dodatek do „Sierpa”. Kijów 1935 — zob. poz. nr 54.

17. GŁOS RADZIECKI. Organ Komitetu Centralnego KP(b)U. Kijów 1935—1941. Red. odp. A. Zilberberg. Друк. „Комуніст”.

1935. Nr 1 (4 listopada) — nr 26 (30 grudnia).

1936. Nr 1 (1 stycznia) — nr 266 (31 grudnia).

1937. Nr 1 (1 stycznia) — nr 299 (31 grudnia).

1938. Nr 1 (1 stycznia) — nr 299 (31 grudnia).

1939. Nr 1 (1 stycznia) — nr 299 (31 grudnia).

1940. Nr 1 (1 stycznia) — nr 304 (31 grudnia).

1941. Nr 1 (1 stycznia) — nr 12 (15 stycznia, ostatni).

S. 4—6.

B. nakł.

Zmiany red.: zast. red. odp. A. Klotz (1935, od nr 12), red. odp. A. Zilberberg na przemian z zast. red. odp. A. Klotzem (od nr 14), zast. red. odp. E. Wiszniewski (1936, od nr 240), zast. red. odp. A. Klotz (od nr 246), red. A. Zilberberg (od nr 253), zast. red. odp. E. Wiszniewski (1937, od nr 172), t. p. o. red. odp. G. Sozański (1938, od nr 84), t.p.o. red. odp. N. Bajkowski (od nr 87), kol. red. (od nr 98), red. odp. S. Gruszkiewicz (od nr 182, t. p. o. red. odp. I. Mańkowski (1939, od nr 56), red. odp. S. Gruszkiewicz (od nr 81), t.p.o. red. odp. J. Gawroński (1940, od nr 176), red. odp. S. Gruszkiewicz (od nr 204 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja gazety „Sierp” (zob. poz. nr 54).

BAN, KP, BL.

* 18. GOSPODARKA KOLEKTYWNA. Organ Komisariatu Ludowego Rolnictwa USRR. Charków 1932.

Nr 1 (?) — nr 3/4 (?).

Zr.: М. Багрнич, Д. Мазуо, *Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали*, Charków 1956, s. 92.

19. KOLEKTYWISTA EMELCZYŃSZCZYNY. Organ RKP, RKW, RRZZ i RKZ. Emilczyn 1932—1935. Red. M. Ałoszyński. Друкарня РВК.

1932. Nr 1 (... maja) — nr 9 (26 czerwca, ostatni).

1933. Nr 1 (1 lutego) — nr 58 (31 grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 98 (... grudnia).

1935. Nr 1 (... stycznia) — nr 100 (6 września).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1932, od nr 3 do 1933, nr 19), 260 (od nr 20), 315 (od nr 35), 500 (od nr 52 do nr 58), 635 (1935, od nr 14), 1251 (nr 57—58), 1100 (od nr 61), 1107 (od nr 68), 1251 (od nr 73), 1237 (od nr 76), 1231 (od nr 81), 1128 (od nr 85), 1131 (od nr 93), 1136 (nr 100).

Zmiany podtytułu: Organ RKP, RKW i RRZZ (1933, od nr 1 do nr 58), Organ Rej[onowego] Kom[itetu] KP(b)U i Rej[onowego] Wykon[awczego] Kom[itetu] (1935, od nr 6 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: red. J. Stawiński (1933, od nr 1 do nr 58), t. p. o. red. Ch. Spektor (1935, nr 14), red. J. Stawiński (od nr 57—58), t.p.o. red. Ch. Spektor (nr 81), red. J. Stawiński (od nr 85 do końca wydawnictwa).

Zmiana druk.: Druk „K[olektywisty] E[melczyńszczyzny]” (1935, nr 14 i oczywiście poprzednie, do końca wydawnictwa).

BAN, BL.

20. KOLEKTYWISTA POGRANICZA. Organ Płoskirowsk[iego] Kom[itetu] Okr[ęgowego] KP(b)U, Okr[ęgowego] Kom[itetu] Wyk[onawczego] i Okr[ęgowej] Rady Zw[iązków] Zawodowych. Płoskirów 1930—1934. Проскур[івська] держ[авна] друк

1930. Nr 1 (... października?) — nr 23 (... grudnia).

1931. Nr 1 (5 stycznia) — nr 112 (31 grudnia).

1932. Nr 1 (3 stycznia) — nr 120 (27 grudnia).

1933. Nr 1 (1 stycznia) — nr 189 (... grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 113 (16 czerwca).

S. 2—4.

Nakł.: 2200 (1931, nr 40), 2100 (od nr 41), 2250 (od nr 51), 2400 (od nr 55—56), 3100 (od nr 93), 2500 (1932, od nr 32), 2650 (nr 40—41), 2450 (nr 42), 2650 (od nr 43), 2850 (od nr 51), 2950 (od nr 59), 3000 (od nr 61), 2600 (nr 72), 2700 (od nr 73), 2750 (od nr 76), 2950 (nr 79), 2750 (nr 80), 3000 (nr 81), 2700 (od nr 82 do końca wydawnictwa).

Zmiana podtytułu: Organ Płoskirowsk[iego] RK KP(b)U, RKW i Rejon[owej] Rady Zw[iązków] Zawodowych (w r. 1930 do końca wydawnictwa).

Red.: W. Karpiński (1931, od nr 40 do nr 41), t.p.o. red. Z. Tutakowski (nr 43), red. W. Karpiński (od nr 44), t. p. o. red. S. Lewicki (nr 55—56), red. W. Karpiński (od nr 69), t. p. o. red. S. Lewicki (1932, od nr 25), red. W. Karpiński (od nr 36), t.p.o. red. Z. Tutakowski (od nr 72), red. W. Karpiński (od nr 88), red. Br. Berg (od nr 28), t.p.o. red. Z. Tutakowski (1935, nr 113).

Dodatek:

Stroniczka Komsomolska. 1934. Nr 1 — nr 8 (16 czerwca). S. 1.

BAN, KP, BL, BSSz.

KOMSOMOLEC POGRANICZA. Stroniczka komsomolska. Zaslów 1934 — zob. poz. nr 45.

КОМКОМОЛЬСЬКА СТОПІНКА. [Organ Marchlewskiego RK LKZMU] Marchlewsk 1935 — zob. poz. nr 69.

KOMSOMOLSKA STRONICZKA. [Organ Wołoczyskiego RK LKZMU]. Wołoczyska 1935 — zob. poz. nr 22.

* 21. KOMUNA. Organ odeskiej grupy komunistów polskich. Odessa 1919. Kol. red. Drukarnia Polska.

Nr 1 (10 kwietnia) — nr 28 (17 sierpnia, ostatni).

S. 4—6.

B. nakł.

Zmiana podtytułu: Organ odeskiej grupy KPRP (od nr 6 do końca wydawnictwa),

Wyd.: Komunistyczna Partia (bolszewików) Ukrainy — Komunistyczna Partia Robotnicza Polski (od nr 12 do końca wydawnictwa).

Żr.: С. І. Рубінштейн, Г. Д. Штейнванд, *Одеська періодична преса роки революції та громадянської війни 1917—1921*. (Odessa 1929, s. 98 N 258).

BUW, ZHP.

22. KOMUNARD POGRANICZA. Organ Wołoczyskiego RKP, RKW i RRZZ. Wołoczysk 1932—1935. Волочиська рай[онна] держ[авна] друк.

1932. Nr 1 (... listopada?) — nr 9 (... grudnia).

1933. Nr 1 (... stycznia) — nr 112 (... grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 167 (31 grudnia).

1935. Nr 1 (4 stycznia) — nr 115 (1 września).

S. 2—4.

Nakł.: 1870 (1934, od nr 157 do nr 167), 850 (1935, od nr 1), 900 (od nr 4), 1467 (od nr 28), 1500 (od nr 34), 1445 (od nr 43 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Wołoczyskiego RKP i RKW (1934, nr 157 i oczywiście poprzednie, do końca wydawnictwa).

Red.: red. B. Pogorzelski (1934, nr 157), t.p.o. red. J. Plejzor (nr 158), red. B. Pogorzelski (od nr 159), t.p.o. red. Miroszniczenko (od nr 160), t.p.o. red. Kubyk (1935, nr 4), t.p.o. red. Miroszniczenko (od nr 5), red. B. Pogorzelski (od nr 17), red. P. Wodziński (od nr 39), t.p.o. red. B. Hudyma (od nr 56 do końca wydawnictwa).

Dodatki:

Stroniczka Komsomolska. 1934. Nr 1 — nr 13; 1935. Nr 1 (28 lutego) — nr 5 (4 kwietnia).

Komsomolska Stroniczka. 1935. Nr 7 (26 lipca) — nr 8 (12 sierpnia). Red. W. Tomala. S. 1.

KP, BL.

* 23. KOMUNISTA. [Charków] 1921. [Wyd. Biura Polskiego KC KP(b)U].

Nr 1 (10).

Innych szczegółów brak.

Zr.: Ї. Залецький, Польська видавнича продукція в СРСР за 1917—1928 роки, „Бібліологічні вісті“ Kijów 1929, nr 2—3, s. 58.

24. KOMUNISTA POLSKI. Organ Kijowskiego Komitetu Centralnego Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej. Kijów 1919. Wyd. Komitet Kijowski Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej. Kol. red. Druk. Kijowskiego Komitetu Centralnego Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej.

Nr 1 (13 lutego) — nr 20 (3 marca, ostatni).

S. 2—4.

B. nakł.

Zmiany podtytułu: Organ Kijowskiego Komitetu Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej (od nr 9), Organ Kijowskiego Komitetu Polskiej Partii Komunistycznej (od nr 14).

Zmiany wyd.: Komitet Kijowski Polskiej Partii Komunistycznej (od nr 17).

Zmiany druk.: Druk. Kijowskiego Komitetu Polskiej Robotniczo-Włościańskiej Partii Komunistycznej (od nr 9), Druk. Kijowskiego Komitetu Polskiej Partii Komunistycznej (od nr 14).

BAN.

25. KORDON CZERWONY. Polska stroniczka poświęcona ku [!] 11 rocznicy rewolucji Październikowej. Додаток до ч. 128 газети „Червоний кордон“. [Kamieniec Podolski] 6 listopada 1928. Кам'янецька друкарня ім. Леніна.

S. 4.

Nakł.: 4800.

BAN

26. KROKODYL NA ZACHODNIEJ UKRAINIE. Lwów 1939. Wydaje „Wilna Ukraina” i „Czerwony Sztandar”. Odp. red. Eug. Petrow, odp. sekretarz M. Edel. Druk Naukowego T[owarzystwa] im. Szewczenki.

Nr 1 (16 października) — nr 4 (26 października, ostatni).

S. 8.

B. nakł.

Zmiana wyd.: Wydaje „Czerwony Sztandar” (od nr 2).

Tłumaczenie polskie analogicznego wydawnictwa w języku ukraińskim pt. „Крокодил на Західній Україні”.

BNL.

27. KU NOWEJ SZKOLE. Miesięcznik pedagogiczny. [Kijów] 1925. Wyd. Centrali Oświatowych Polskich Związku Socjalistycznych Republik Rad. Pod red. W. Lühe, J. Teodora, Z. Dzierżyńskiej, J. Kłysa, M. Pistraka, A. Szredzijskiego, S. Unslichtowej. Trust Państw[owy] „Kijew-Pieczat’”, 4 druk. międzynarodowa.

Nr 1—2 (3—4).

S. 116.

Nakł.: 1500.

Inne numery z lat 1924—1928 drukowano w Moskwie.

BAN, KP, BL.

28. ŁĄCZNOŚĆ WYTWÓRCZA. Organ Połonońskiego RKP, RKW i RR Zw[iąz-
ków] Zaw[odowych]. Połonne 1932—1935. T. p. o. red. M. Ł. Ajzenberg.

1932. Nr 1 (...maja) — nr 48 (...grudnia).

1933. Nr 1 (5 stycznia) — nr ? (...grudnia)*.

1934. Nr 1 (...stycznia) — nr ? (...grudnia).

1935. Nr 1 (...stycznia) — nr ?

S. 2.

Nakł.: 4000 (1932, nr 41), 2000 (od nr 42 do nr 43).

Red.: t.p.o. red. M. Ł. Ajzenberg (1932, od nr 41 do nr 43).

BAN, KP, BL.

29. MARCHLEWSZCZYŻNA RADZIECKA. Organ Marchlewskiego RK KP(b)U,
RKW i RKNW. Marchlewsk 1930—1934. Red. odp. L. Nowicki. Druk. „Marchl[ew-
szczyżna] Radz[iecka]”.

1930. Nr 1 (...maja) — nr 38 (...grudnia).

1931. Nr 1 (...stycznia) — nr 111 (...grudnia).

1932. Nr 1 (1 stycznia) — nr 135 (30 grudnia).

1933. Nr 1 (1 stycznia) — nr 144 (30 grudnia).

1934. Nr 1 (3 stycznia) — nr 12 (...lutego, ostatni).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1930, od nr 12 do nr 26), 1000 (od nr 27), 1500 (nr 28), 2150 (1931, od nr 75 do nr 77), 2100 (od nr 78 do nr 100), 2200 (1932, od nr 33), 2000 (od nr 45), 2500 (od nr 55), 1250 (1933, od nr 23), 1450 (od nr 108), 2500 (od nr 123 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Marchlewskiego RK KP(b)U, RKW, RR Zw[iąz-
ków] Zaw[odowych] i Rej[onowej] Kol[ektywno-] Gosp[odarskiej] Związku (1931, nr 75 i oczywiście poprzednie),
Organ Marchlewskiego RK KP(b)U, RKW, RR Związ-
ków Zawod[owych] (1933, od nr 1 do
końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. odp. R. F. Sulejewski (1930, od nr 15), zast. red. odp. Szymkiewicz
(od nr 18), red. odp. L. Nowicki (od nr 23 do nr 28), t. p. o. red. odp. St. Hejne (1931, od nr 75
do nr 100), red. odp. Panek (1932, od nr 33 do nr 107), t. p. o. red. St. Hejne (od nr 108),
red. odp. H. Panek (od nr 111), t. p. o. red. St. Hejne (1933, od nr 52), red. odp. H. Panek (od
nr 73), t. p. o. red. Polakowski (od nr 91), red. odp. S. Lipiec (od nr 103), t. p. o. red. St. Hejne
(od nr 107), red. odp. St. Lipiec (od nr 113), red. odp. J. Wirkowski (od nr 125 do końca wy-
dawnictwa).

W 1930 r. drukowano artykuły również w języku ukraińskim.

Dalej pod nazwą „Szturmowiec Pół” (zob. poz. nr 69).

Dodatki:

Stroniczka Komsomolska. 1933. Nr 1 (11 stycznia) — nr 12 (4 czerwca). S. 1.

Bolszewicka Zmiana. Organ Marchlewskiego RK LKZMU. 1933. Red. J. Perwak.
Nr 14 (30 lipca) — nr 18 (17 października). S. 1.

BAN, KP, BL.

30. MŁODOCIANY SZTURMOWIEC. Pismo-podręcznik dla grupy III-iej i IV-tej
szkół wychowania społecznego. Charków 1931—1932. Centrydaw. T. p. o. red. odp.
K. Wojsławski. Друк. видавництва ЦК КП(б)У „Комуніст”.

* Nr 23 został wydany 1 maja.

1931. Nr 1 (wrzesień) — nr 3 (grudzień).

1932. Nr 1 (styczeń) — nr 12 (grudzień, ostatni).

S. 24—36.

Nakł.: 6000 (1931, nr 1), 3000 (nr 2), 1250 (1932, nr 1), 5000 (nr 3), 5250 (nr 4), 5400 (nr 5), 6100 (nr 6—7), 1900 (nr 8—9), 1640 (nr 10—11), 1600 (nr 12).

Zmiana podtytułu: Pismo-podręcznik dla grupy III-iej i IV-tej szkół politechnicznych (1932, od nr 6—7 do końca wydawnictwa).

Zmiana wyd.: Ukrderżnacmenwydaw (1932, od nr 1).

Zmiana red.: red. odp. A. Zajączkowski (1932, od nr 1), red. odp. A. Zajączkowski, redakcja jęz[ykowa] Mieczysława Myślińskiego (od nr 3), red. odp. M. Brzozowski, redakcja językowa M. Myślińskiego (od nr 5), red. odp. A. Zajączkowski, redakcja jęz[ykowa] M. Myślińskiego (nr 10—11), b. red. odp., redakcja jęz[ykowa] M. Myślińskiego (nr 12).

Zmiana druk.: УПО, 1 интернаціо[альна] книжково-газетна фабрика (1932, od nr 1), УПТ, 1 интернаціо[альна] друк. (nr 12).

KP, BL, BSSz.

31. MŁODY TOWARZYSZ. Miesięcznik dla dzieci i młodzieży. Kijów 1924. Wyd. Komisarjat Ludowy Oświaty Ukrainy. Kol. red. Biura Polsk[iego] LKO, [red.] A. Krzyżanowski. „Kijew-Pieczat”, IV druk. międzynarodowa.

Nr 1 (1 czerwca) — nr 3 (sierpień, ostatni).

S. 16.

Zmiana red.: b. red. (od nr 2).

Dalej pod nazwą „Sztandar Pioniera” (zob. poz. nr 61).

BAN, BL, BSSz.

32. NA BARYKADY. Żołnierskie pismo komunistyczne. [Charków] 1920—1921. [B. wyd., red., druk].

1920. Nr 1 (... listopada) — nr 4 (... grudnia).

1921. Nr 5 (... stycznia)* — nr 13 (25 maja).

S. 4—8.

Zmiana podtytułu: Pismo komunistyczne (w nr 12), bez podtytułu (nr 13).

Nadtytuł: Komunistyczna Partia Robotnicza Polski (Sekcja Międzynarodówki Komunistycznej); (od nr 13).

ZHP.

33. NASTĘP SOCJALISTYCZNY. Organ Zatońskiego RK KP(b)U, RKW, R[ejono-
nowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych]. Polska wkładka do gazety „S[ocjalistycz-
nyj] N[astup]”. Zatońsk 1932. Red. odp. P. Bezemski. Друк. Затонської газети „Соц-
[іалістичний] наступ”.

Nr 1 (8 kwietnia) — 4 (... kwietnia, ostatni).

S. 2.

Dalej pod nazwą „Natarcie Socjalistyczne” (zob. poz. nr 35).

BAN, BL.

34. NASZA STRONICZKA. [W gazecie:] Радянська Волинь. Щоденна газета Вол[инського] губ[ернського] ком[ітет]у КП(б)У Вол[инського] губ[ернського] викон[авчого] ком[ітет]у та Вол[инської] губ[ернської] рад[и] проф[есійних спі-
лок]. Житомир 1924—1925. Редакційна колегія, Перша волинська державна друк.

1924. Nr 1 (... października) — nr 9 (... grudnia).

1925. Nr 1 (4 stycznia) — nr 12 (4 marca).

S. 1.

BAN.

* Nr 3 wydano 12 grudnia 1920 r., nr 7 — 20 stycznia 1921 r.

35. NATARCIE SOCJALISTYCZNE. Organ Zatońskiego RK KP(b)U, RKW, R[ejonowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych]. Zatońsk 1932—1933. Red. odp. P. Bezemski. Друк. Затонської рай[онної] газети „Соціалістичний наступ“.

1932. Nr 5 (1 maja, pierwszy) — nr 48 (... grudnia).

1933. Nr 1 (12 stycznia) — nr 19 (13 kwietnia).

S. 2.

Nakł.: 500 (1932, do nr 25), 550 (od nr 35 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Zatońskiego RK KP(b)U, RKW, R[ejonowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych]. Wkładka polska do gazety „S[ocjalistyczny] N[astęp]” (1932, od nr 11), Organ Zatońskiego RK KP(b)U, RKW, R[ejonowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych] (od nr 14), Organ Zatońskiego RK KP(b)U, R[ejonowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych]. Wkładka polska do gazety „S[ocjalistyczny] N[astęp]” (od nr 35 do nr 1 za 1933 r.), Organ Zatońskiego RK KP(b)U, RKW, R[ejonowej] Rad[y] Zw[iązków] Zaw[odowych] (1933, nr 19).

Kontynuacja gazety „Następ Socjalistyczny” (zob. poz. nr 33).

BAN.

36. NOWE WIDNOKRĘGI. Miesięcznik literacko-społeczny. Moskwa-Lwów* 1941. Państwowe Wydawnictwo Literackie. Kol. red.: Wanda Wasilewska — red., Helena Usijewicz — sekretarz odp., Tadeusz Boy-Żeleński, Janina Broniewska, Zofia Dzierżyńska, Julian Przyboś. Druk. „Iskra Rewolucyj”.

Nr 1 (styczeń) — nr 5—6 (maj—czerwiec).

S. 172—220.

Nakł.: 8000 (nr 1), 9000 (od nr 2), 8000 (nr 4), 7300 (nr 5—6).

W lipcu 1941 r. redakcję miesięcznika przeniesiono do Moskwy.

BAN, BUL, BNL, BL.

* 37. O BOJOWĄ RADEJ WIEJSKĄ. [Jednodniówka]. Charków 1930.

Innych szczegółów brak.

Zr.: Katalog roboczy prasy Ukrainy w oddziale czasopism BAN.

38. O BOLSZEWICKIE KOLEKTYWY. Organ Szepetowskiego RK KP(b)U, RKW i RRZZ. Szepetówka 1933—1935. Red. S. Niemcewicz Szep[etiwська] друк.

1933. Nr 1 (1 maja) — nr 73 (31 grudnia).

1934. Nr 1 (5 stycznia) — nr 149 (30 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 30 (26 lutego).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1933, nr 1), 800 (od nr 2), 950 (od nr 50), 850 (1934, od nr 1), b. nakł. (od nr 4 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. Lenczycki (1933, nr 20), t. p. o. red. Stasiewicz (nr 23), t. p. o. red. Lenczycki (nr 24), red. St. Niemcewicz (od nr 25), t. p. o. red. Lenczycki (nr 48), red. St. Niemcewicz (od nr 49), t. p. o. red. P. Michalski (nr 58), red. St. Niemcewicz (od nr 59), t. p. o. red. J. Borowski (nr 71), red. St. Niemcewicz (od nr 72), t. p. o. red. P. Michalski (1934, od nr 29), red. St. Niemcewicz na przemian z t. p. o. red. P. Michalskim (od nr 31), red. St. Niemcewicz (1935, od nr 26 do końca wydawnictwa).

Zmiana druk.: Szep[etiwська] держ[авна] друк. (1934, od nr 32).

Kontynuacja gazety „Szlak Października” (zob. poz. nr 53).

BAN, KP, BL, BSSz.

39. O DRUGĄ WIOSNĘ BOLSZEWICKĄ. Charków styczeń 1931. Centrydaw, filia wszechukraińska. Всеукраїнська філія Центрального видавництва народів СРСР при Президії ВУЦВК'у. Друк. видавництва ЦК РКП(б)У „Комуніст“.

S. 1 (drukowano jako plakat).

Nakł.: 2000.

BAN.

* Redakcja miesięcznika znajdowała się we Lwowie, wydawnictwo i drukarnia — w Moskwie.

40. O KOLEKTYW BOLSZEWICKI. Organ Baranowskiego RKP, RKW i RR Zw[iązków] Zaw[odowych]. Baranówka, obwodu Kijowskiego 1933—1935. Kol. red.

1933. Nr 1 (15 listopada) — nr 10 (27 grudnia).

1934. Nr 1 (1 stycznia) — nr 111 (30 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 13 (12 lutego).

S. 2.

Nakł.: 700 (1933, do nr 2), 400 (od nr 3), 500 (od nr 10), 400 (1934, nr 2), 300 (od nr 3), 400 (od nr 19), 420 (od nr 30), 450 (od nr 39), 350 (od nr 49), 255 (od nr 58), 200 (od nr 66), 165 (od nr 68), 220 (nr 76), 250 (od nr 77), 225 (od nr 85), 240 (od nr 94), 350 (nr 96), 300 (od nr 97), 315 (od nr 103), 350 (nr 106), 312 (od nr 107), 276 (1935, nr 1), 277 (nr 2), 290 (od nr 3), 330 (od nr 11 do końca wydawnictwa).

Zmiana podtytułu: Organ Baranowieckiego RK KP(b)U i RKW (1934, od nr 104 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: red. D. Popiel (1933, od nr 3), red. S. Kozarewicz (1934, od nr 3), t. p. o. red. D. Popiel (od nr 5), red. S. Kozarewicz (od nr 7), t. p. o. red. D. Popiel (nr 12), red. S. Kozarewicz (od nr 13), t. p. o. red. D. Popiel (od nr 57), red. S. Kozarewicz (od nr 73), red. S. Maskiewicz (od nr 76 do końca wydawnictwa).

Dodatek:

Głos Komсомольца. Organ Baranowieckiego RK LKZMU. Stroniczka młodzieży. 1934. Nr 1 (24 marca) — nr 19 (19 listopada, ostatni). Red. J. Andrzejewski. S. 1.

Zmiana podtytułu: Organ Baranowieckiego RK LKZMU. Stroniczka młodzieżowa (od nr 5 do końca wydawnictwa).

KP, BL.

41. O POWSZECHNĄ KOLEKTYWIZACJĘ. Biuletyn pierwszego zlotu polskich kolektywów rolnych rejonu Płoskirowskiego. Płoskirów 10 listopada 1930. Wyd. gazety „Kolektywista Pogranicza”. Kol. red. Проскур[івська] держ[авна] друк.

S. 2.

Nakł.: 3000.

BAN.

42. O SIEW BOLSZEWICKI. Organ RKP, RKW i RRZZ. Wyjazdowa redakcja gazety „Sierp” i „Pogran[iczej] Prawdy”, wieś Chorowica, rejon Sławucki 1933. Red. J. Witkowski. Слав[утська] держ[авна] др[ук].

Nr 1 (7 marca) — nr 23 (4 lipca).

S. 2.

Nakł.: 200 (do nr 8), 400 (od nr 9 do końca wydawnictwa).

BL.

43. O TEMPO BOLSZEWICKIE. Organ Gródeckiego RKP KP(b)U, RKW, Rej[onowej] Rady Zw[iązków] Zaw[odowych], Rej[onowego] Kol[ektywno-Gospodarskiego] Zw[iązku], Gródek 1932—1933. Red. Morżak. Druk. „O T[empo] B[olszewickie]”.

1932. Nr 1 (... maja) — nr 66 (28 grudnia).

1933. Nr 1 (2 stycznia) — nr 25 (19 marca, ostatni).

S. 1—2.

Nakł.: 4025 (1932, od nr 9), 3525 (od nr 11 do końca wydawnictwa).

Zmiana podtytułu: Organ Gródeckiego RKP, RKW, Rej[onowej] Rady Zw[iązków] Zaw[odowych] (1933, od nr 8).

Dalej pod nazwą „Szturmowiec Nadzbruczański” (zob. poz. nr 68).

BAN, KP, BL.

44. O TEMPO BOLSZEWICKIE. Organ Gródeckiego RKP, RKW, Rej[onowej] Rady Zw[iązków] Zaw[odowych], Rej[onowego] Kol[ektywno-Gospodarskiego] Zw[iązku]. Wyjazdowa redakcja gazety rejonowej „O T[empo] B[olszewickie]” we wsi Marchłówce 1932. Red. Morżak. Druk. m[ia]sta Gródek.

Nr 1 (27 grudnia).

S. 2.

Nakł.: 200.

BAN.

45. O WIEŚ SOCJALISTYCZNĄ. Organ Zasiławskiego RK KP(b)U i RKW. Wkładka do gazety „Za socjalistyczne seło”. Zasiław 1932—1935. Red. odp. P. Wodziński. Zasiławska rej[onowa] druk.

1932. Nr 1 (21 kwietnia) — nr 66 (... grudnia).

1933. Nr 1 (... stycznia) — nr 112 (... grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 141 (30 grudnia).

1935. Nr 1 (2 stycznia) — nr 18 (15 lutego).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1933, od nr 2), 500 (od nr 27), 280 (od nr 35), 820 (od nr 37), 680 (od nr 45), 770 (od nr 55), 651 (od nr 64), 520 (od nr 78), 1036 (od nr 83), 850 (od nr 94), 875 (od nr 107 do nr 108), 1060 (1934, od nr 5), 820 (od nr 14), 495 (od nr 21), 550 (nr 33), 560 (od nr 34), 730 (od nr 46), 742 (od nr 55), 526 (od nr 85), 500 (od nr 96), 645 (od nr 106), 705 (od nr 109), 600 (od nr 122 do nr 130), 1011 (1935, nr 7), 900 (od nr 14 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Organ Zasiławskiego RK KP(b)U, RKW i RZZ. Wkładka do gazety „Za socjalistyczne seło” (1932, od nr 3), Organ Zasiławskiego RK KP(b)U, RKW i RZZ (od nr 59), Organ Zasiławskiego RK KP(b)U, RKW (1934, od nr 116 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. W. Wawrzeńczyk (1934, nr 115), red. P. Wodziński (nr 116), t. p. o. red. W. Wawrzeńczyk (nr 117), red. P. Wodziński (od nr 118), t. p. o. red. W. Wawrzeńczyk (nr 122), red. P. Wodziński (od nr 123 do końca wydawnictwa).

Dodatek:

Комсомолец Погранича. Строничка комсомолска. 1934. Nr 1 (1 lipca) — nr 2 (31 lipca). S. 1—2.

BAN, KP, BL.

46. POGRANICZNA PRAWDA. Organ Sławuckiego RK KP(b)U, RKW i RRZZ. Wkładka do Sławuckiej rejonowej gazety „Прыкордонна Пrawdа”. Sławuta 1932—1935. Red. T. Kraczuно. Слав[утська] держ[авна] друк.

1932. Nr 1] (6 kwietnia) — nr 63 (28 grudnia).

1933. Nr 1 (... stycznia) — nr 97 (25 grudnia).

1934. Nr 1 (1 stycznia) — nr 165 (29 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 42 (9 kwietnia).

S. 1 (1932, do nr 14), 2—4.

Nakł.: 4250 (1932, do nr 7]), 4870 (od nr 8]), 1000 (od nr 15), 1100 (1933, od nr 10), 1000 (od nr 16), 1100 (od nr 20), 1000 (od nr 57), 580 (od nr 63), 600 (1934, od nr 1), 630 (od nr 28), 500 (od nr 47), 450 (od nr 69), 350 (od nr 70), 400 (od nr 100), 300 (od nr 129), 160 (1935, od nr 2), 310 (od nr 15), 320 (od nr 34), 325 (nr 42).

Zmiany podtytułu: nr 1] — nr 14] za 1932 r., drukowane na jednej ze stron gazety ukraińskiej „Прикордонна Пrawdа“ bez podtytułu; podtytuły tylko od nr 15 za 1932 r.; Organ Sławuckiego RK KP(b)U, RKW i RRZZ (1933, od nr 18), Organ Sławuckiego Rej[onowego] Kom[itetu] KP(b)U i Rejonowego Komitetu Wykonawczego (1934, od nr 141 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: K. Maj (1932, od nr 47), red. P. Babiczuk (1933, od nr 33), t. p. o. red. W. Gułko (od nr 66), red. P. Babiczuk (od nr 70), t. p. o. red. W. Gułko (nr 74), red. P. Babiczuk (od nr 75), t. p. o. red. W. Gułko (1934, od nr 1), red. P. Babiczuk (od nr 14), t. p. o. red. D. Wattel (1935, nr 14), red. P. Babiczuk (od nr 15), t. p. o. red. J. Mańkowski (nr 18), red. P. Babiczuk (od nr 19), t. p. o. red. D. Wattel (nr 23), red. P. Babiczuk (od nr 24), t. p. o. red. F. Suszczyński (nr 39), red. P. Babiczuk (od nr 40), t. p. o. red. D. Wattel (nr 42).

Zmiany druk.: Слав[утська] друк. РВК (1934, od nr 47 do końca wydawnictwa).

BAN, KP, BL.

47. PORADNIK OŚWIATOWY. Organ Centralnego Biura Polskiego Komisariatu Ludowego Oświaty Ukrainy. Kwartalnik pedagogiczno-oświatowy. Kijów 1930—1932. Всеукраїнська філія Центрального видавництва народів СРСР при Президії

ВУЦВК'у Центрвидав, Харків. Kol. red.: G. Czarnecka, P. Wołyński, Angieleryk, B. Skarbek, Sowińska, F. Matusiewicz, Antoni Szredziński. Red. odp. F. Matusiewicz. Друк. Центрвидаву.

1930. Nr 1 (styczeń—marzec) — nr 4 (październik—grudzień).

1931. Nr 1 (styczeń—marzec) — nr 2 (kwiecień—czerwiec).

1932. Nr 1 (styczeń) — nr 2—3 (luty—marzec, ostatni)*.

S. 32—124.

Nakł.: 1000.

Zmiany podtytułu: Organ Centralnego Biura Polskiego Komisariatu Ludowego Oświaty Ukrainy. Kwartalnik (1930, od nr 2—3), Kwartalnik. Organ Komisariatu Ludowego Oświaty USRR (1931, od nr 1), Miesięcznik (1932, od nr 1 do końca wydawnictwa).

Zmiany wyd.: Wydawnictwo Komisariatu Ludowego Oświaty USRR. Українське державне видавництво національних меншостей при Президії ВУЦВК'у Укрдержнацмевидав (1932, nr 1 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: skład kolegium redakcyjnego podany tylko w nr 1 za 1930 r.; red. odp. S. Sochacki (1931, od nr 1 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Інтернаціональна друк. (1932, nr 1), Інтернаціональна друк. Київського обласного тресту УПО (1932, nr 2—3).

BAN, KP, BL, BSSz.

48. PRAWDA BOLSZEWICKA. Organ Tarnopolskiego Komitetu Obwodowego i Miejskiego KP(b)U i Obwodowej Rady Delegatów Pracujących. Tarnopol 1941. Red. odp. S. Dryżbacki. 19 druk. Ukr[aińskiego] poligraf[icznego] trestu.

Nr 1 (23 maja), nr 26 (21 czerwca).

S. 4.

B. nakł.

BAN.

49. PROLETARIUSZ CHARKOWSKI. Jednodniówka Biura Polskiego przy Charkowskim OK KP(b)U i Polskiego Klubu Robotniczego im. Waryńskiego. Charków 7 listopada 1928. Kol. red., red. odp. Jan Saulewicz. 4 druk. w Kijowie.

S. 4.

B. nakł.

BAN, BSSz.

50. PROLETARIUSZ CHARKOWSKI. Jednodniówka Biura Polskiego przy Charkowskim OK KP(b)U i Polskiego Klubu Robotniczego im. Waryńskiego. Charków 10 stycznia 1929. Kol. red., t. sp. red. odp. ob. Stanisław Sztajn. Трест „Харків — друк“, 1 druk. „Комуніст“.

S. 4.

Nakł.: 1000.

BL, BSSz.

51. PROLETARIUSZ CHARKOWSKI. Jednodniówka Biura Polskiego przy Charkowskim OK KP(b)U i Polskiego Klubu Robotniczego im. Waryńskiego. Charków 19 października 1929. Kol. red., red. odp. St. Sztajn. Державний трест „Харполіграф“, 1 druk. „Комуніст“.

S. 4.

Nakł.: 400.

BL, BSSz.

52. PRZEGLĄD KOMUNISTYCZNY. Organ Biura Polskiego przy KC Komunistycznej Partii Ukrainy. Tygodnik. Charków, Kijów 1920. Kol. red. Tłoczono w 1 druk. międzynarodowej.

* Nr 2—3 za 1932 r. faktycznie wydany w październiku 1932 r.

Nr 1 (27 czerwca) — nr 3 (26 września).

S. 4—8.

B. nakł.

Zmiany miejsca wyd.: Charków (do nr 2), Kijów (nr 3).

Zmiany druk.: 1 druk. międzynarodowa (do nr 2, nr 3).

BAN.

53. SIERP. Tygodnik poświęcony sprawom wsi. Kijów 1922—1928. Wyd. Komitet Centralny Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy. Kol. red. 4 państwowa druk. międzynarodowa.

1922. Nr 1 (24 czerwca) — nr 24 (... grudnia).

1923. Nr 25 (... stycznia)* — nr 40—41 (2 grudnia).

1924. Nr 1—2 (20 stycznia) — nr 40 (31 grudnia).

1925. Nr 1 (11 stycznia) — nr 50 (27 grudnia).

1926. Nr 1 (3 stycznia) — nr 52 (26 grudnia).

1927. Nr 1 (1 stycznia) — nr 51—52 (25 grudnia).

1928. Nr 1 (1 stycznia) — nr 6 (5 lutego, ostatni).

S. 12—24.

Nakł.: 3000 (1922—1923), 3200 (1923—1924), 2500 (1925, od nr 39), 3300 (od nr 50), 4250 (1926, od nr 12), 4500 (nr 13), 4350 (nr 14), 4000 (od nr 17), 3700 (1927, od nr 7), 3900 (od nr 8), 4100 (od nr 10), 3100 (nr 27), 3000 (nr 49), 3500 (od nr 51—52), 3600 (1928, od nr 2 do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Tygodnik popularno-ludowy (1922, od nr 11 do końca wydawnictwa).

Zmiana wyd.: b. wyd. (1927, do nr 34).

Zmiany red.: red. odp. Henryk Politur (1926, od nr 33), red. odp. Konstanty Wiszniewski (1927, od nr 3 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Trust państwowy „Kijew-Pieczat’”, 4 druk. międzynarodowa (1924, od nr 1—2 do końca wydawnictwa).

Dalej jako gazeta pod nie zmienionym tytułem (zob. poz. nr 54).

Dodatki:

Stroniczka Kobiety. 1925. W nr 33, 39. S. 2—4.

Spis działu rzeczy „Gospodarka rolna”. 1926. W nr 52. S. 4.

M. Awdijenko, Dlaczego przeprowadzamy wszechzwiązkowy spis ludności. 1926. W nr 50. S. 16. Nakł. 4000.

Sprawozdanie polityczne KC WKP(b) — referat J. Stalina. O pracy na wsi — z referatu tow. Kosiora. Dodatek bezpłatny „Sierpa” i „Głosu Młodzieży”. 1927. Nakładem „Sierpa” i „Głosu Młodzieży”. S. 4. Nakł. 5000.

54. SIERP. Pismo popularno-ludowe. Kijów, Charków 1928—1935. Wyd. Komitetu Centralnego KP(b)U. Red. odp. K. Wiszniewski. Trust państwowy „Kijew—Pieczat’”. 4 druk.

1928. Nr 7 (8 lutego, pierwszy) — nr 46 (23 grudnia).

1929. Nr 1 (1 stycznia) — nr 98 (30 grudnia).

1930. Nr 1 (2 stycznia) — nr 111 (28 grudnia).

1931. Nr 1 (1 stycznia) — nr 139 (29 grudnia).

1932. Nr 1 (1 stycznia) — nr 174 (31 grudnia).

1933. Nr 1 (2 stycznia) — nr 173 (30 grudnia).

1934. Nr 1 (2 stycznia) — nr 175 (30 grudnia).

1935. Nr 1 (2 stycznia) — nr 145 (30 października, ostatni).

S. 4—8.

Nakł.: 3600 (1928, od nr 7), 4200 (od nr 10), 4400 (od nr 22), 4500 (od nr 31), 4650 (od nr 37), 4750 (od nr 47), 4400 (od nr 60), 4300 (od nr 67), 4500 (nr 74), 4600 (od nr 75), 4700 (od nr 77), 4900 (od nr 82), 5600 (nr 90), 5750 (od nr 91), 6200 (1929, od nr 1), 6400 (od nr 3), 6600 (od nr 5), 7000 (od nr 9), 7100 (od nr 11), 7000 (nr 18), 7100 (od nr 19), 7400 (od nr 24), 7000 (od nr 37), 7200 (od nr 40), 7500 (od nr 42), 7700 (nr 49), 7000 (od nr 50), 7300 (od nr 74), 7600 (od nr 83), 7800 (od nr 84), 8000 (od nr 90), 8100 (od nr 93), 9000 (1930, od nr 1), 9300 (nr 3), 9500 (od nr 4), 10 000 (od nr 10), b. nakł. (od drugiej połowy 1930 r. do końca wydawnictwa).

Zmiany podtytułu: Pismo popularno-ludowe do nr 20 za 1929 r., dalej bez podtytułu, Organ Komitetu Centralnego KP(b)U (1931, od nr 1), Organ Centralnego Komitetu KP(b)U i Kijow-

* W rzeczywistości nr 1, następny nr 2.

skiego Ob[wodowego] Kom[itet]u KP(b)U (1933, od nr 74), Organ Centralnego Komitetu KP(b)U (1934, od nr 91 do końca wydawnictwa).

Zmiany miejsca wyd.: Kijów (1928, od nr 7; 1930, do nr 26), Charków (1930, od nr 27), Kijów (1933, od nr 74 do końca wydawnictwa).

Zmiany wyd.: Видавництво Центридава (1930, od nr 27), Укрдержнацменвидав (1932, od nr 7 do końca roku), b. wyd. (1933, od nr 1 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. odp. H. Politur (1929, od nr 59), t. p. o. red. odp. B. Skarbek (od nr 66), red. odp. K. Wiszniewski (od nr 68), t. p. o. red. odp. B. Skarbek (1930, od nr 14), red. odp. J. Teodor (od nr 27), z. p. o. red. odp. A. Klotz (od nr 68), red. odp. J. Teodor na przemian z t. p. o. red. odp. A. Klotzem (od nr 71), red. odp. J. Teodor (1932, od nr 5), t. p. o. red. odp. Karol Wojsławski (od nr 119), red. odp. J. Teodor (od nr 138), red. odp. K. Wojsławski (1933, od nr 58), zast. red. H. Borowska (1934, od nr 71), red. odp. K. Wojsławski na przemian z zast. red. H. Borowską (od nr 75), zast. red. H. Borowska (od nr 113), t. p. o. red. odp. A. Zajączkowski (od nr 152), zast. red. H. Borowska (od nr 163), red. odp. J. Sosnowicz (1935, od nr 18), zast. red. odp. H. Borowska (od nr 28), red. odp. J. Sosnowicz (od nr 31), zast. red. odp. A. Klotz (od nr 79), red. odp. J. Sosnowicz (od nr 83), t. p. o. red. odp. A. Zajączkowski (od nr 91), red. odp. J. Sosnowicz (od nr 95), zast. red. odp. A. Klotz (od nr 126), red. odp. A. Zilberberg (od nr 138 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Trust państwowy „Kijew-Pieczat’” do nr 59 za r. 1928, dalej tylko 4 druk.; 2 druk. (1929, od nr 88), „Харполіграф”, 1 druk. „Комуніст” (1930, od nr 27) Укр[аїнське] поліграфічне об'єднання, 1 druk. „Комуніст” (1930, od nr 45), druk. видавництва ЦК КП(б)У „Комуніст” (1931, od nr 2), Перша інтернаціональна книжково-газетна фабрика УПО (od nr 121), Газетна фабрика УПО (1932, od nr 46), 1 інтернаціональна книжково-газетна фабрика УПО (od nr 100), Укр[аїнський] поліграфічний трест, 1 інтернаціональна газетно-книжкова фабрика (1933 od nr 37), газетно-журнальна друк. ім[ені] „Прогрессарської правди” (1933 od nr 74), друк. видавництва „Прогрессарська правда” (od nr 89 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja czasopisma tygodniowego „Sierp” (zob. poz. nr 53). Dalej pod nazwą „Głos Radziecki” (zob. poz. nr 17).

Dodatki:

Stroniczka Kobiety. Bezpłatny dodatek do „Sierpa”. Kijów 1928. Nr 1 (luty) — nr 10 (listopad). S. 4.

Deklaracja delegacji robotniczo-właścicielskiej od 800-tysięcznej masy pracującej ludności polskiej ZSRR na „Zjazd Polaków z zagranicy” w Warszawie. Dodatek do nr 52 „Sierpa”. Kijów 1929. S. 2. Nakł. 10 000.

Stawajmy do współzawodnictwa socjalistycznego. Wykonajmy umowę, zawartą przez przedstawicieli polskich mas pracujących USRR z przedstawicielami mas pracujących Białorusi Radzieckiej i RSFR. [Podpis:] Redakcja „Sierpa”. Dodatek do nr 58 „Sierpa”. Kijów 1929. S. 2. Nakł. 10 000.

Odezwa II Wszechzwiązkowego Zjazdu Związku Ateistów (bezBożników). Dodatek do nr 62 „Sierpa”. Kijów 1929. S. 4. Nakł. 7500.

Głos Młodzieży. Organ KC WLKZM i KC LKZMU. Dodatek do „Sierpa”. Kijów 1935. Od nr 46 (12 kwietnia) do nr 142 (18 września) codziennie lub przez 2—3 dni jako oddzielna stronica w gazecie. Red.: t. p. o. red. wkładki B. Bielewicz (od nr 105), t. p. o. red. odp. B. Bielewicz (od nr 107). Kontynuacja gazety „Głos Młodzieży” (zob. poz. nr 16).

BAN, KP, BL, BSSz, BJ.

55. SŁOWO ŻOŁNIERZA. Gazeta codzienna Wydziału politycznego Frontu Ukraińskiego. [b. m.] 1939. Red. I. Mańkowski. [B. druk.].

Nr 1 (18 września) — nr 5 (24 września, ostatni).

S. 2.

B. nakł.

Dalej pod nazwą „Czerwony Sztandar” (zob. poz. nr 9).

KP, BUL.

56. SOCJALISTYCZNE POLESIE. Organ Korosteńskiego RKP, RKW i RZZ. Korosten 1934. Red. G. Rzepnicki. Держ[авна] друк.

Nr 1 (4 kwietnia) — nr 19 (30 maja).

S. 2.

B. nakł.

KP, BL.

57. STAWAJMY DO WYBORÓW. Jednodniówka wyborcza. Kijów 24 października 1924. Wyd. Kijowski Gubernialny Komitet Wykonawczy Rady Delegatów Robotniczych, Czerwoarmistowskich i Włościańskich. Kol. red. „Sierpa”. Trust państwowy „Kijew—Pieczat’”, 4 druk. międzynarodowa.

S. 1 (drukowano jako plakat).

B. nakł.

BAN.

STRONICA LITERACKA. [Dodatek do gazety „Bądź Gotów”]. Kijów 1934—1935 — zob. poz. nr 3.

STRONICZKA KOBIETY. [Dodatek do tygodnika „Sierp”]. Kijów 1925 — zob. poz. nr 53.

STRONICZKA KOBIETY. Bezpłatny dodatek do „Sierpa”. Kijów 1928 — zob. poz. nr 54.

STRONICZKA KOMSOMOLSKA. [Organ Marchlewskiego RK LKZMU]. Marchlewsk 1933 — zob. poz. nr 29.

STRONICZKA KOMSOMOLSKA. [Organ Płoskirowskiego RK LKZMU]. Płoskirow 1934 — zob. poz. nr 20.

STRONICZKA KOMSOMOLSKA. [Organ Wołoczyskiego RK LKZMU]. Wołoczysk 1934—1935 — zob. poz. nr 22.

STRONICZKA LITERACKA. [Dodatek do gazety „Bądź Gotów”]. Charków, Kijów 1933 — zob. poz. nr 3.

58. SZLAK PAŹDZIERNIKA. Organ Szepetowskiego RK KP(b)U, RKW i RRZZ. Wkładka do gazety „Szlach Żowtnia”. Szepetówka 1932—1933. Red. St. Niemcewicz. Шел[етівська] держ[авна] друк.

1932. Nr 1 (15 maja) — nr 60 (30 grudnia).

1933. Nr 1 (3 stycznia) — nr 40 (24 kwietnia, ostatni).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1932, od nr 2 do końca wydawnictwa).

Zmiany red.: t. p. o. red. G. Zatorski (1932, nr 10), red. St. Niemcewicz (od nr 12), t. p. o. red. G. Zatorski (od nr 26), red. St. Niemcewicz (od nr 34), t. p. o. red. Paszyński (od nr 42), red. St. Niemcewicz (od nr 52 do końca wydawnictwa).

Dalej pod nazwą „O Bolszewickie Kolektywy” (zob. poz. nr 38).

BAN, KP, BL.

59. SZTANDAR KOMUNIZMU. Organ charkowskiej grupy Komunistycznej Robotniczej Partii Polski. Charków 1919. Wyd. Charkowska grupa KPRP, Odp. red. Feliks Kon. Pierwsza internacjonalna druk.

Nr 1 (... marca) — nr 28 (... maja)*.

S. 4.

B. nakł.

BAN, BUL.

60. SZTANDAR KOMUNIZMU. Tygodnik poświęcony sprawom ruchu komunistycznego. Organ Sekcji Polskiej przy Federacji Grup Zagranicznych Komunistycznej Partii (bolszewików) Ukrainy. Kijów 1919. Red. Feliks Kon, Bolesław Szacki. Druk. Sowiecka.

* Nr 6 wyszedł 6 kwietnia, nr 19—27 kwietnia.

Nr 1 (28 czerwca) — nr 3—4 (2 sierpnia).
 S. 32—48.
 B. nakł.
 BL, BIML, BJ.

61. SZTANDAR PIONIERA. Miesięcznik dla dzieci. Kijów 1924—1925. Wyd. Komisariat Ludowy Oświaty Ukrainy. Kol. red. Biura Polsk[iego] LKO. „Kijew—Pieczat’”, 5 druk. międzynarodowa.

1924. Nr 4—5 (wrzesień—październik, pierwszy) — nr 7 (grudzień).
 1925. Nr 1 (styczeń) — nr 8 (sierpień—wrzesień, ostatni).
 S. 16—24.
 B. nakł.
 Kontynuacja miesięcznika „Młody Towarzysz” (zob. poz. nr 31).
 KP, BL, BSSz.

62. SZTANDAR SOCJALIZMU. Organ Horodnickiego RKP, RKW i RR Zw[iąz-
 ków] Zaw[odowych]. Horodnica 1933—1935.

1933. Nr 1 (... listopada) — nr 8 (... grudnia).
 1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 85 (30 grudnia).
 1935. Nr 1 (5 stycznia) — nr 13 (9 lutego).
 S. 2—4.
 Nakł.: 500 (1934, od nr 28), 450 (od nr 82 do końca wydawnictwa).
 Red.: red. W. Cichowicz (1934, od nr 28), zast. red. M. Bilecki (od nr 77), red. W. Cichowicz (od nr 85 do końca wydawnictwa).
 Druk.: druk. газ[ети] „П[рапор] о[ціалізму]” (1934, od nr 28 do końca wydawnictwa).
 KP, BL.

63. SZTURM. Wyjazdowa gaz[eta] „Rad[ianśko] Szlachu”, organu Berdyczow-
 skiego MPK Rady Miejskiej i RMZZ. Gwozdawa, r[efjon] Berdyczowski 1932. Red.
 Martenes. 25 держ[авна] літо[графія] і] друк.

Nr 1 (28 maja).
 S. 2.
 Nakł.: 200.
 BAN.

64. SZTURM BOLSZEWICKI. Dodatek do gaz[ety] „Rad[ianśkyj] Szlach”. Organ
 Berdyczowskiego MPK, Rady Miejskiej i Miejskiej Rady Związków Zawod[owych].
 Berdyczów 1932—1935. Wyd. „Rad[ianśko] Szlachu”. Red. L. Nowicki. 25 дер-
 ж[авна] літо[графія] і] друк.

1932. Nr 1 (14 czerwca) — nr 33 (27 grudnia).
 1933. Nr 1 (4 stycznia) — nr 70 (27 grudnia).
 1934. Nr 1 (3 stycznia) — nr 125 (29 grudnia).
 1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 20 (20 lutego).
 S. 2—4.
 Nakł.: 1000 (1932, od nr 1), 250 (1933, od nr 13), 800 (od nr 37), 500 (od nr 61), 250 (1934, od nr 2), 300 (od nr 15), 350 (od nr 23), 400 (nr 37), 350 (od nr 38), 400 (od nr 53), 275 (od nr 99), 500 (1935, od nr 1).

Zmiana podtytułu: Dodatek do gaz. „Rad. Szlach” tylko w nr 1 za 1932 r.

Zmiana wyd.: Wyd. „Rad. Szlachu” tylko w nr 1 za 1932 r.

Zmiany red.: t. p. o. Milewski (1932, od nr 1), t. p. o. red. Obodziński (nr 21), red. L. Nowicki (od nr 22), red. W. Danicz (1933, od nr 44), red. L. Nowicki (od nr 57), red. N. Bajkowski (od nr 59), red. K. Maj (1934, od nr 5), zast. red. N. Bajkowski (1935, nr 18), red. K. Maj (od nr 19 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: 3 держ[авна] друк. (1933, od nr 16), держ[авна] др[ук.] УПТ. (1934, od nr 106 do końca wydawnictwa).

BAN, KP, BL.

* 65. SZTURM SOCJALISTYCZNY. Organ Nowogród—Wołyńskiego RKP, RKW, RRZZ i RKNW. Nowogród Wołyński 1932—1934.

1932. Nr 1 (... marca) — nr ? (... grudnia).

1933. Nr 1 (... stycznia) — nr ? (... grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr ?

Nakł.: 1000 (1932, 1934).

Zmiana podtytułu: Organ Nowogród—Wołyńskiego RK KP(b)U, RKW, Rady Miejskiej i RRZZ (1933).

Red.: Michalewski (1934).

Innych danych brak.

Zr.: М. Баррич, Д. Мазує, *Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. Бібліографічний довідник*, Charków 1965, nr 573 (maszynopis); S. Zieliński, *Bibliografia czasopism polskich zagranicą 1830—1834*, Warszawa 1935, s. 134; gazeta „Соціалістичний наступ”, Новгород-Болинський 1932, nr 46, s. 1; 1933, nr 530, s. 2.

66. SZTURMOWIEC. Jednodniówka poświęcona obchodowi trzynastej rocznicy Rewolucji Październikowej. [Kijów 1930]. Wydawnictwo Kijowskiego Komitetu KP(b)U i Domu Polskiej Kultury Proletariackiej. Red. odp. H. Politur. Trust „Kijów—druk”, 2 druk. państwowa.

S. 4.

Nakł.: 1500.

BAN.

* 67. SZTURMOWIEC ŁANÓW KOLEKTYWNYCH. Organ wydziału politycznego Felsztyńskiej M[aszynowo-]t[raktorowej] s[tacji]. Felsztyn 1933.

Innych szczegółów brak.

Zr.: Reprodukacja w gazecie „Да більшовицькі темні”. Gródek 1933, nr 108, s. 3.

68. SZTURMOWIEC NADZBRUCZAŃSKI. Organ Gródeckiego RKP, RKW, Rej[onowej] Rady Zw[iązków] Zaw[odowych]. Gródek 1933—1935. Red. Kopeć. Druk. „Szturmowiec Nadzbruczański”.

1933. Nr 26 (2 kwietnia, pierwszy) — nr 107 (... grudnia).

1934. Nr 1 (3 stycznia) — nr 144 (29 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 118 (4 września).

S. 2.

Nakł.: 3500 (1933, nr 26), 1500 (nr 80—91), 500 (1934, od nr 1), 600 (od nr 13), 455 (od nr 63), 530 (od nr 79), 535 (od nr 86), 495 (od nr 100), 470 (od nr 112), 300 (od nr 134), 420 (od nr 136), 300 (od nr 138), 250 (1935, nr 1), 330 (od nr 2), 315 (od nr 13), 329 (od nr 15), 340 (od nr 25), 405 (od nr 45), 850 (od nr 53), 900 (od nr 73 do końca wydawnictwa).

Zmiana podtytułu: Organ Gródeckiego RKP i RKW (1934, od nr 116).

Zmiany red.: red. Morżak (1933, od nr 80), t. p. o. red. E. Hudyma (od nr 91), red. B. Pogorzelski (1935, od nr 45), t. p. o. red. P. Mielnik (od nr 116), red. B. Pogorzelski (od nr 118 do końca wydawnictwa).

Zmiany druk.: Городец[ька] держ[авна] друк. (1934, od nr 13 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja gazety „O tempo bolszewickie” (zob. poz. nr 43).

BAN, KP, BL.

69. SZTURMOWIEC PÓL. Organ Marchlewskiego RK KP(b)U, RKW, RR Związków Zawodowych. Marchlewsk 1934—1935. Red. odp. J. Wirkowski. Druk. „Szturmowiec Pól”.

1934. Nr 13 (7 lutego, pierwszy) — nr 144 (30 grudnia).

1935. Nr 1 (1 stycznia) — nr 91 (15 sierpnia, ostatni).

S. 2—4.

Nakł.: 2500 (1934, od nr 1), 1600 (od nr 74), 1900 (od nr 77), 900 (od nr 125), 1465 (1935, od nr 2), 1850 (od nr 17), 1570 (od nr 22), 1646 (od nr 50).

Zmiany podtytułu: Organ Marchlewskiego RK KP(b)U (1934, od nr 125).

Zmiany red.: t. p. o. red. St. Hejne (1934, nr 93 — nr 106), red. odp. J. Wirkowski (1934, od nr 107 do końca wydawnictwa).

Kontynuacja gazety „Marchlewszczyzna Radziecka” (zob. poz. nr 29).

Dodatki:

Do przewodniczących, brygadierów kolektywów, sekretarzy dołowych i komso-
molskich organizacji i partorgów, dyrektorów, naczelników polit[ycznych] wydziałów s[tacji]
m[aszynowo-]t[raktorowych] i sowchozów, sekretarzy rej[onowych] part[yjnych] komite-
tów, przewodniczących rej[onowych] kom[itetów] wykonawczych, przewodniczących rad wiej-
skich Kijowszczyzny. [Podpis:] Sekretarz Kijowskiego obkomu KP(b)U P. Postyszew. Dodatek
do gaz. „Szturmowiec Pół”, 1934. W nr 92. S. 2.

Bolszewicka Zmiana. Organ Marchlewskiego RK LKZMU. Red. str[onicy] komso-
molskiej T. Cieżarek. 1934. Nr 3 (1 lipca) — nr 5 (1 września). Nr 5 b. red.

Hasła do XVII-ej rocznicy Października. Nadzwyczajne wydanie. 1934.
W nr 121. S. 2.

Комсомо́льська сторінка 1935. Nr 1 (... lipca), nr 2 (13 sierpnia).

KP, BL.

* 70. TRYBUNA RADZIECKA NA KÓŁKACH. Organ Korosteńskiego K[omite-
tu] O[kręgowego] KP(b)U, O[kręgowego] K[omitetu] W[ykonawczego] i O[kręgowej]
R[ady] ZZ. Korosteń 1930. Wyd. centralnej polskiej gazety robotniczej „Trybuna
Radziecka”. Red. Bruno Jasieński.

Jednodniówka.

Źr.: K. Sierocka, *Z dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w ZSRR („Kultura Mas”
1929—1937)*, Warszawa 1963, s. 25, 112.

* 71. WALCZMY O URODZAJ. [Jednodniówka]. Charków 1929.

Innych danych brak.

Źr.: Katalog roboczy prasy Ukrainy w oddziale czasopism BAN.

72. WIADOMOŚCI KOMISARIATU. Organ urzędowy Komisariatu Polskiego
Doniecko-Kryworozkiego Zagłębia. Charków 1918. Red. wydział ogólny Komisarja-
tu, referent wydziału T. Duracz. Druk. „Renesans”.

Nr 1 (28 marca).

S. 8.

B. nakł.

BUW.

73. WOŁYŃ RADZIECKI. Organ Żytomierskiego MKP, MR i MRZZ. Żytomierz
1932—1935. Red. W. Babczyński. 24 літо[графія] і] друк. УПО.

1932. Nr 1 (... maja) — nr 87 (... grudnia).

1933. Nr 1 (1 stycznia) — nr 137 (... grudnia).

1934. Nr 1 (... stycznia) — nr 123 (24 grudnia).

1935. Nr 1 (... stycznia) — nr 3 (12 stycznia).

S. 2—4.

Nakł.: 1500 (1932), 1200 (1933—1934).

Zmiana podtytułu: Organ Żytomierskiego MKP, RM i RMZZ (1934, nr 35).

Zmiana red.: S. Maj (1934, nr 35 — prawdopodobnie też dawniej i do końca wydawnictwa).

Zmiana druk.: 2 літо[графія] і] друк. УПО, (1934).

BAN, KP, BL.

74. ZBIÓR DEKLARACJI, DEKRETÓW I ROZPORZĄDZEŃ GALICYJSKIEGO
KOMITETU REWOLUCYJNEGO. (Wychodzi nieperiodycznie). Tarnopol 1920.
Wszehgalicyjskie Wydawnictwo Radzieckie (Galicyjska Socjalistyczna Republika
Rad). Pod red. I. Kulika. Tłoczono w drukarni polowej wydziału politycznego 14
Armii.

Nr 1 (b. d., jedyny)*.

S. 20.

B. nakł.

Tłumaczenie polskie analogicznego wydawnictwa w języku ukraińskim pt. „Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького революційного комітету“.

BNL.

75. ZBIÓR NAJWAŻNIEJSZYCH USTAW I ROZPORZĄDZEŃ ROBOTNICZO-WŁOŚCIAŃSKIEGO RZĄDU USRR. [Charków] 1932. Державне видавництво національних меншостей УСРР при Президії В[сеу[країнського] ц[ентрального] в[иконавчого] к[омітет]у Укрдержнацменвидав. Red. odp. M. Brzozowski. Інтернаціональна друк. Київського обл[асного] тресту УПО.

Nr 1 (b. d.) — nr 3 (sierpień, ostatni)**

S. 32—40.

Nakł. 1000.

Tłumaczenie polskie analogicznego wydawnictwa w języku ukraińskim pt. „Збірник законів та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України“.

KP, BL.

* 76. ZWIĘKSZAJMY URODZAJE. [Jednodniówka]. Charków 1929.

Im. h. szczegółów brak.

Zr.: Katalog roboczy prasy Ukrainy w oddziale czasopism BAN.

77. ŻOŁNIERZ POLSKI. Pismo poświęcone sprawom żołnierza polskiego. [Charków, Kijów] 1920. [B. wyd., red., druk.].

Nr 1 (15 maja) — nr 18 (14 lipca, ostatni).

S. 4—8.

B. nakł.

Zmiany podtytułu: Pismo poświęcone niedoli żołnierza polskiego (nr 13); Pismo poświęcone czynowi i doli żołnierza polskiego (od nr 15).

Zmiany miejsca wyd.: [Kijów] (nr 18).

Dalej pod nazwą „Żołnierz Rewolucji” (zob. poz. nr 73).

Dodatek:

Z a k o g o w a l c z y c i e ? Dodatek do nr 2 „Żołnierza Polskiego”. S. 2.

BAN, BJ.

78. ŻOŁNIERZ REWOLUCJI. Pismo poświęcone czynowi rewolucyjnemu żołnierza polskiego. Kijów 1920. [B. wyd., red., druk.].

Nr 1 (29 lipca) — nr 10 (20 października, ostatni).

S. 8.

B. nakł.

Kontynuacja „Żołnierza Polskiego” (zob. poz. nr 77).

BAN, BUL, BL, BSSz, BN, BJ.

* Wydany w sierpniu.

** W rzeczywistości nr 1 został podpisany do druku 23 listopada, nr 3 — 8 grudnia.

INDEKS NAZWISK REDAKTORÓW
(Cyfry oznaczają numer pozycji bibliograficznej)

- Ajzenberg M. L. 28
Aloszyński M. 19
Andrzejewski J. 40
Angieleryk 47
- Babczyński W. 73
Babiczuk P. 46
Bajkowski N. 17, 64
Bedrenko I. A. 5
Berg B. 20
Bezemski P. 33, 35
Bielewicz B. 3, 16, 54
Bilecki M. 62
Bilewicz B. zob. Bielewicz B.
Borowska H. 16, 54
Borowski J. 38
Borski S. 12
Boy-Żeleński T. 36
Broniewska J. 36
Brzoza J. i
Brzozowski M. 30, 74
- Cichowicz W. 62
Ciężarek T. 69
Ciosk S. 3
Czarnecka G. 47
- Danicz W. 64
Desniak A. 1
Dobrzyński S. 15
Dryżbacki 48
Duracz T. 72
Dzierżyńska Z. 27, 36
- Edel M. 26
- Gawroński J. 17
Gruszkiewicz S. 9, 17
Gułko W. 46
- Hejne S. 29, 69
Hudyma B. 22, 68
- Iwanicki B. 5
- Jankowski J. 9
Jasieński B. 70
- Karpiński W. 20
Klotz A. 17, 54
Kłys 27
Kon F. 12, 59, 60
Konarski S. 12
Kopeć 68
Kozarewicz 40
Kozejka 2
Kraczyno T. 46
Krawczyk J. 11, 14
Krzyżanowski A. 31
- Kulik I. 74
Kutyński B. 16
- Lec S. J. 1
Lenczycki 38
Lewicki S. 20
Lipiec S. 29
Lühe W. 27
- Łęcki K. 14
- Maj Cz. 3
Maj K. 46, 64
Maj S. 73
Mańkowski I. 9, 17, 46, 55
Markiewicz J. 9
Martenes 63
Maskiewicz 40
Matusiewicz F. 47
Michalewski 65
Michalski P. 38
Mielnik P. 68
Milewski 64
Miroszniczenko 22
Morzak 43, 44, 68
Myśliński M. 30
- Niedźwiedzki A. 11
Niemcewicz S. 38, 58
Nowakowski F. 11
Nowicki L. 29, 64
- Obodziński 64
- Panek H. 29
Paszyński 58
Perwak J. 29
Petrow E. 26
Pistrak M. 27
Plejzor J. 22
Pogorzelski B. 22, 68
Polakowski 29
Poliszczyk L. 15, 16
Politur H. 53, 54, 66
Popiel D. 40
Przyboś J. 36
Putrament J. 1
- Radecki E. 9
Rzepnicki G. 56
- Saulewicz J. 49
Skarbek (Szacki) B. 12, 47, 54, 60
Slipko J. 11
Sochacki S. 47
Sosnowicz J. 16, 54
Sowińska 47
Sozański G. 17
Spector C. 19
Srzedziński A. 2, 10, 27, 47
Stasiewicz 38

Stawiński J. 19	Unszlichtowa S. 27
Sulejewski R. F. 29	Usijewicz H. 36
Suszczyński F. 46	
Szacki B. zob. Skarbek B.	Walczak W. 2, 3, 11, 16
Szemplińska E. 1	Wasilewska W. 36
Szlfiersztejn J. 11	Wattel D. 46
Sztajn J. 15	Wawrzeńczyk W. 45
Sztajn S. 2, 16, 50, 51	Wirkowski J. 29, 69
Sztejn S. zob. Sztajn S.	Wiszniewski E. 17
Szumel S. 2, 16	Wiszniewski K. 53, 54
Szuskowski J. 3	Witkowski J. 42
Szymkiewicz 29	Wodziński P. 22, 45
	Wojstawski K. 30, 54
	Wołyński P. 47
	Wójt S. 12
Sliwiński K. 3	
	Zajączkowski A. 3, 30, 54
Teodor J. 2, 27, 54	Zatorski G. 58
Tichij W. 9	Zilberberg A. 17, 54
Titowski S. 12	Zima E. 14
Tomala W. 22	
Tutakowski Z. 20	

INDEKS MIEJSC WYDANIA

Baranówka 40	Lwów 1, 9, 26, 36
Berdyczów 64	Ługiński 8
Charków 2, 3, 7, 10, 12, 16, 23, 30, 32, 37, 39,
47, 49, 50, 51, 52, 54, 59, 71, 72, 75, 76, 77	Marchlewsk 29, 69
Chorowica 42	Marchlówka 44
Emilczyn 14	Nowogród Wołyński 65
Felsztyn 67	Odessa 21
Gródek 6, 43, 44, 68	Olewska 5
Gwozdawa 63	Płoskirów 20, 41
Horodnica 62	Połonne 28
Kamieniec Podolski 25	Sławuta 46
Kamieńskoje zob. Zaporozie-Kamieńskoje	Szepetówka 38, 53
Kijów 3, 4, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 24, 27, 31, 47,
52, 53, 54, 57, 60, 61, 66, 77, 78	Tarnopol 9, 48, 74
Korosteń 56, 70	Wołoczysk 22
	Zaporozie-Kamieńskoje 11, 14
	Zytomierz 34, 73